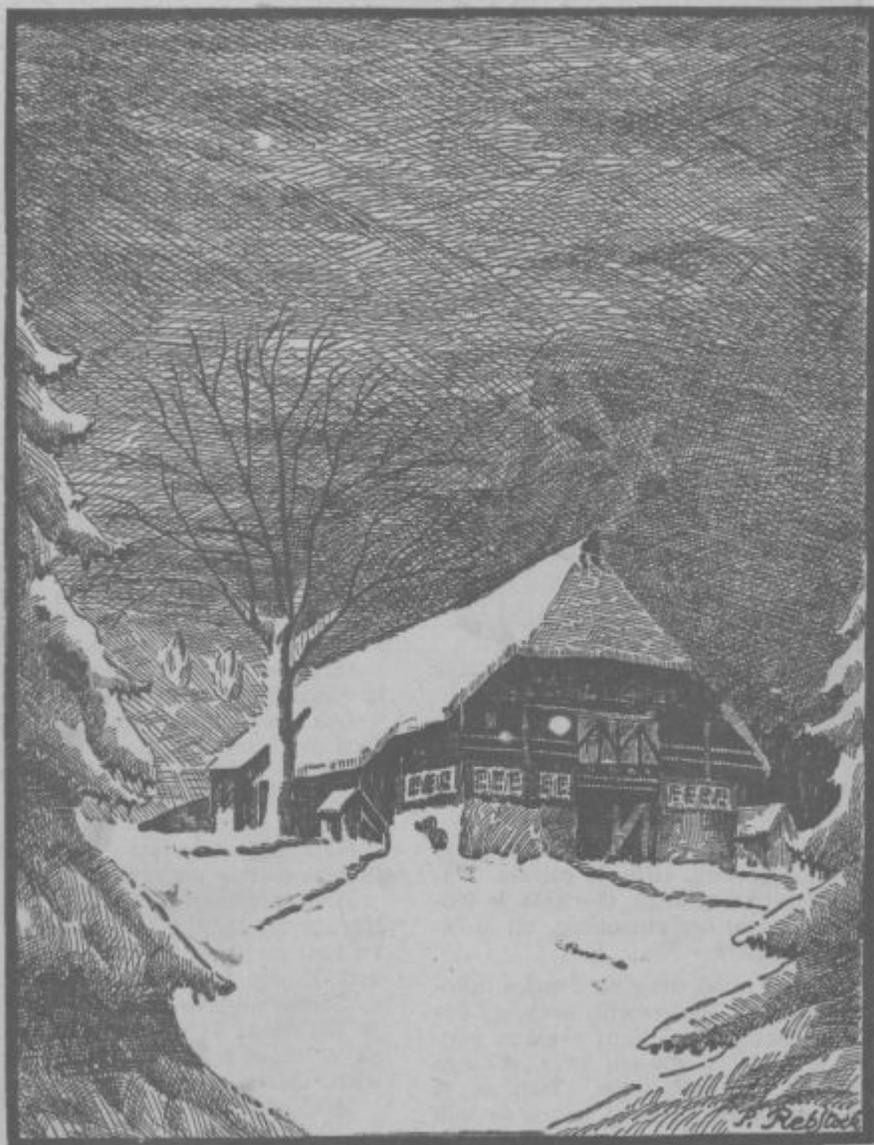

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 2.

V LJUBLJANI, 8. JANUARJA 1933.

KNJIGA 13.

REBSTOCK

KMECKA HISA POZIMI

DOLGA NOČ

RUDOLF KRESAL

NADALJEVANJE

Izza ovinka, za katerim je bil pred dobre pol ure izginil Štefan, so prikorakali trije mladi, krepki moški v črnih, zamazanih oblekah in z majhnimi pločevinastimi posodami v rokah. Sli so drug za drugim, vsak zase, neprenehoma predse zroč, v daljavo, daleč v obzorje. Nihče ni govoril. Lojze, Joško in Ciril so se vračali iz jame. Drugi, tretji in četrti sin.

Mark Angelo je pomislil: pet nas je bilo. Pet. In zdaj ni nobenega več.

Mati je stekla v hišo. V kuhinji je zaropotala posoda. Hiša je oživila. Mati je hitela rezati kruh. Obrisala je stole in se skrbno ozrla naokrog, ali ni bila česa pozabila.

Potem so prišli drug za drugim, umiti, počesani, v snežnobelih srajcah. Posedli so okrog mize. Vonj svežega perila se je mešal z vonjem kave, svežega kruha in skopanih teles. Tudi on je vstal, najmlajši. O, kako dobro še vidi vse pri mizi, kako je prihajal v kuhinjo med svoje velike brate, jih pozdravil in sedel v kot tresoč se od mraza, bos, v raztrgani pisani srajci, na vseh koncih zakrpanih hlačah, ki so mu nerodno segale preko kolena, da so se mu sosedova dekleta smejala in je moral

zaradi tega vsaj enkrat na teden jokati.

Mati je sedela pri ognjišču in skrivaj gledala zdaj tega zdaj onega. Lojze je imel na desnem licu veliko sinjkasto liso, ki je ni mogel odstraniti. Premogov prah se mu je zaril pod kožo. Joško je imel že nekaj dni levo roko povezano. Ciril pa je mežikal, zmerom je mežikal. Imel je bolne oči in ni nikoli mogel iz njih spraviti prahu. Zdaj si je z obema rokama podpiral glavo in črno gledal v mizo. Zajtrka se ni lotil. Mati ga je skrbeče vprašala:

»Zakaj ne ješ, Ciril?«

»Oh, pa bom!« je dejal in si našel v skodelico kave. Ali pil ni.

»Danes vas dolgo ni bilo!« je dejala mati.

»Pa bomo odslej bolj zgodnji!« je mrko odvrnil Jože in vrgel žlico po mizi.

Mati je vztrepetala.

»Tako je!« je potrdil Ciril. — »Ne prestrašite se, mati. Lojze in Jože, no, zmenili smo se, da vam jaz povem...«

Mati je vstala in prestrašeno gledala zdaj Lojzeta, zdaj Cirila, zdaj Jožeta.

»Kaj pa se je zgodilo?« je vprašala in skušala skriti svoje razburjenje.

»Ah, nič posebnega!« je odgovoril Ciril in brezskrbno pogledal skozi okno.

»Rudnik ustavlja delo. Odpustili so nas. Štefana bodo tudi. — Čujta, vidva, za Štefana sem tudi opravil.«

Mati ga je brezumno gledala. Ciril pa je malomarno nadaljeval:

»Da, mati, kriza! — Kaj bi govoril. Naročil ni. Država ima premoga dovolj. Pa tudi obrat na železnicah hoče zmanjšati. Kmalu bodo ustavili tudi tovarne. — Svetovna kriza. — Stvar je taka, da je ves denar že na enem kupu, en sam pa ne more toliko kupiti, kakor en milijon. Da!«

»Kaj govoriš? Ne razumem te!«

»Saj me ni treba razumeti!« je dejal ježno. »Svetovna kriza je. Ne vem, zakaj so se štiri leta pobijali, če zdaj ne more nihče ničesar kupiti. To moraš ti vedeti, Štefan, ki si bil tam! — Mislili smo, da bodo vse poklali. Zdaj pa spet vpijejo, da je ljudi preveč. Pa kamor

greš, vidiš kupe blaga. Gnije. Kar ga ne zgnije ga požgo. Kopali smo, da se je nam kri vlivala sredi dela in brizgala v stene. Priganjali so nas, da so prevpili trušč kompresorjev. In mi smo kopali, kopali, vrtali, sekali, se znojili, da smo si v znoju noge kopali. Svedri so pokali. Še preden so popokali vsi, smo dobili nove, boljše. Začelo se je pošastno lomljenje. Kmalu smo izkopali še enkrat toliko kakor poprej. Lokomotive so vozile dolge vrste voz iz rova v rov, do jaška, v svet, se vračale spet prazne, sopihale sem in tja, begale, da smo trepetali pred njihovimi žvižgi, ki so se širili po vseh rovih in ostali v njih, mrtvi in nenehoma se prebujajoči. Odpustili so del knapov. Dobili smo spet nove stroje. In izkopali smo spet še enkrat toliko, že dvakrat toliko kakor poprej — kakor prej. Paznike so premestili. Prišli so novi. Oni niso bili ljudje. Mi nismo bili ljudje. Delali smo, kakor so hoteli stroji. Kopali smo, ne da bi bili čutili, kdaj nam je skala zdrobila prst na nogi. Postali smo jeklo. V rovih je bobnelo. In spet so odpustili del kna-

Bilo je čuti le še enakomerno brnenje strojev. In zdaj je svetovna kriza — zmešnjava. Stevilke so se zmešale kakor jeziki v Babilonu. Nihče več ne verjame, da dvakrat dve je štiri. Stevilke lažejo. Človek jih je s človeka prenesel v stroj. Da dvakrat dve je štiri ve samo še stroj. Zdaj pa je treba to, kar smo napravili, pokončati. Jeklo in premog uničiti kar se da resno. Nič smešnega ne sme biti v tem uničenju. Za vsak dan našega trpljenja je treba tisoč smrti. Jaz pa dolgo ne bom govoril. Čez nekaj dni bom že v Monte Carlu. Mati! Pojdem v Francijo kopat. Tam svetovne krize še ne vidijo. Nekaj tisoč nas pojde. Moramo jim pošast hitro pokazati. Potem pa se nekoč ustavi vsako srce!«

Ciril se je na glas zasmeljal in se z ropotom dvignil. Mati je strmela vanj onemela, z blodnimi očmi, bolna, majhna, drobna, stara, brez krvi.

Tedaj je vstal najmlajši.

Mark Angelo se vidi po tolikih letih, kakor da je tedanja podoba ostala v zrcalu.

pov. In izkopali smo zdaj že trikrat toliko, kakor poprej. Trikrat toliko. Neka dne je zunaj pričela rasti črna gora. Kar smo izkopali, je šlo na kup. In spet so odpustili del knapov. To pot ni bilo novih strojev. Le preveč je bilo izkopanega. In kopali smo dalje in smo nakopali že petkrat toliko kakor poprej, desetkrat toliko kakor poprej! Tako je bilo povsod. Tovarne so metale s podesetorjeno silo blago v skladišča. Delavci so zaruščali s podesetorično silo delavnice. Človeški glas se je izgubil.

V svoji pisani, raztrgani srajci, z zakrpanimi rjavimi hlačami preko kolen, bos, brez krvi, razmršen kakor ciganeček, ho, ho, kakšen je bil, ko se je vstopil pred svojega velikega brata in ga zamišljeno pogledal.

»No, Tonček, kaj bo pa s tabo?« ga je vprašal Ciril in mu z roko segel v kodre.

Tonček pa je gledal vanj s svojimi velikimi otroškimi očmi in siknil:

»Zakaj pa ste delali! — Saj ste bili sami v jelah!«

Bratje so se spogledali. Tonček pa jih je mrzlo gledal. Njegovo drobno telesce je od razburjenja trepetalo. Obraz, čudno starikav obraz je kazal hladno odločnost. Mati se je ob njegovem jedkem glasu vzdramila. Prišla je k nje-mu in ga vzdražala:

»Kaj pa misliš?«

»Pustite ga, mati!« je mračno dejal Ciril. »Da, v jamah, Tonček, smo sami! Ali na soncu, na soncu nismo sami!«

In najmlajši se je zasmejal. Tako tenek, gladen je bil njegov smeh, da se ga nihče bratov ni upal pogledati iz strahu, da ga ne bi premagala bolečina. Ali iz Tončkovih otroških, brezkrvnih, trdo stisnjenih ust, iz tega drobnega telesca je planil v brate trpek očitek:

»Ali ste zdaj na soncu!«

Obrnil se je in krenil iz kuhinje. Še preden je došel do praga, je stekel. — Kakor da ga je bilo sram. Tako majhen je bil. Kako je govoril. Tekel je in se skrivil. Ves dan ga ni bilo na izpregled.

Kmalu po tem so se bratje tiho razšli. Stefan in Ciril sta šla v Francijo. Lojze in Joško v Belgijo. Lojzeta je v Belgiji zasul živi pesek. Ž njim je izginilo še pet njegovih tovarišev. Nikogar niso mogli izkopati. Živi pesek je tekel v rove, brez prestanka noč in dan. Ni bilo stroja, ki bi ga mogel ustaviti. Su-

ha reka je zasula vse, zadušila vse. — Stefan je poginil ob eksploziji dinamita. Neke noči ga je obšla misel, da so v jamah sami. Spomnil se je najmlajšega. Tako živo se ga je spomnil, da je sredi dela obstal in zamaknjen v prived pozabil na kraj in čas. Ali ste zdaj na soncu! so mu zveneče otrokove besede, tenko, od gladi srebrne. Ko so ga tovariši opozorili, da je zapisan, da stoji paznik za njim, se jim je veselo nasmejal. Vprašali so ga, zakaj je vesel. On pa jim je v smehu dejal, da bodo kmalu videli. Zmajali so z glavo in udarili spet v roke. Kmalu boste videli! so bile njegove zadnje besede. Več ni mogel govoriti. Ves svet se mu je zazdel en sam neskončen rov. Mislil je le še kako bi se iz njega rešil. In bolan je bil. Zdravnika ni mogel plačati. A za inozemca se nihče ni zmenil. Bolezen se je razraščala. Na čelu so se mu pojavili prvi izpuščaji. — Ko je prišla sekunda razstrelbe, se ni genil. Podsul ga je plaz kamenja. Potrgane ude. Bil je sam — v jami. V tistem času je mati bila že na smrtni postelji. O Cirilu in Jošku ni bilo glasu. Utonila sta v tujini. Najmlajši je ostal sam. Njega je pogoltnilo mesto.

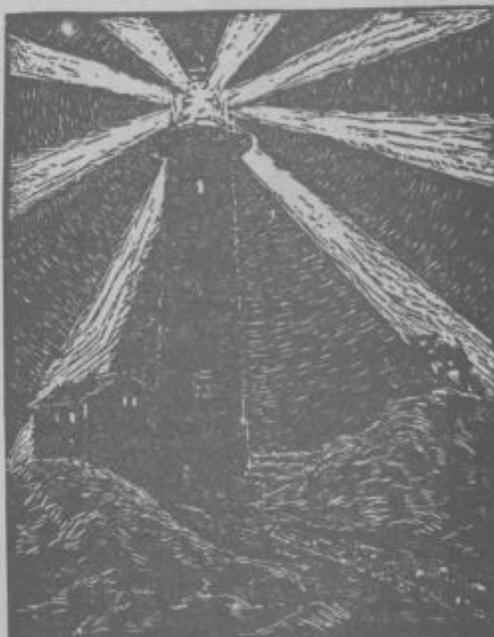
DALJE

ILUSTRACIJA BRAN SEODLAR

EROTOLOGIJA

ali nauk o ljubavnih stvareh je tehten oddelek folklore, morda edini, ki bi omogočil razbrati biološke, oziroma psihofiziške dominante, da ni napačna sramežljivost 19. stoletja — mrkel in mrzel odpor proti živahnemu 18. stoletju — pregnala iz dobre družbe in celo iz znanosti vseh ljubezenskih misli in dejanj. Le tu pa tam se je pojavil kak poskus nasprotnega delovanja, n. pr. Fr. S. Krauss (Anthropophyteia), Hirschfeldtove in Havelock-Ellisove publikacije. Vendar pa običajne smotre za folkloristiko zavračajo še danes ljudsko erotologijo... Ker se opira pogostoma na šege in navade, znane že v klasični starini, hočem tukaj omeniti celotni ponatisk, ki pa naj bi bil primerjalni (sodelovali so Bourke, Preuss, Ploss in Bartels kakor tudi zdravniki duhobolnih, osobito freudisti), razprodanega dela, ki ga je jezikoslovec F. K. Forberg l. 1824 objavil pod naslovom »Priročnik klasičnega ljuboznanstva«: v Italiji tiskano delo prinaša grške in rimske tekste z latinskimi komentarjem in uvodom. Avtor, pristaš Fichtejevih nauk, je hotel sestavno urediti spolnost, ali brez pornografije.

A. van Gennep, Mercure de France 15. X. 32,

Schultze-Jaumer: SVETILNIK

O GOLŠAVOSTI

DR. FRANCO CIBER

NADALJEVANJE

Vzroki golše

Kaj naj bi bil vzrok golše? Zakaj golša raste, izgine in zopet raste? Zadovoljivega odgovora na to ni mogoče podati. Različne teorije si brezuspešno krčijo pot. Do danes je jasno samo to, da je ozdravljenje mogoče samo z dodajanjem joda hrani ali v obliki zdravil, da pa tudi teorija o pomanjkanju joda v vodi golšavih krajev ne zadovoljuje. Znani so vodnjaki golše v Švici in drugod. Ljudje, ki to vodo pijejo, dobijo v kratkem golšo. Kljub temu vzrok še ni znan. Druge teorije govore spet o vodi nekih zemeljskih plasti kot vzroku golšavosti. Potem so spet učenjaki, ki trdijo, da je golšavost nalezljiva bolezen — da so bacili oziroma njih strupi vzročniki golšavosti. Zopet drugi navajajo celo vrsto higienskih vzrokov kot skupen povod golšavosti. Bodimo kratki — vzrok nam je za enkrat še neznan.

Zgodovina golše

Pred sto leti golše oziroma ščitne žleze še poznali niso, oziroma so jo zamenjavali z bezgavkami, in to je delal ves srednji vek, dočim so v starem veku smatrali golšo za kilo (Bruch) sapaniká in so Grki točno ločili bezgavke na vratu od golše. Tudi je že Hipokrat bil mnenja, da je v vodi iskati vzrok golši in so Rimljani vedeli, da se žleza ščitnica za časa nosečnosti poveča.

Ali je pri nas golša endemična

Odgovor na to je precej težak. Sistematična merjenja in zadevni poizkusi se pri nas, žal, še niso delali, niti se niso dovolj iskali vzroki golšavosti. Znani so le podatki o razširjenosti golše med mladino, kjer je ponekod do 70% visoko razvita. Na drugi strani, pa ne smemo pozabiti velike razlike o razširjenosti golše med Slovenijo in ostalimi deli države. V Sloveniji je mladostna golša, tako zvana pubertetna golša, neprimerno bolj razvita kot po ostalih delih naše države in bi lahko

iz tega sklepali na eventuelen endemičen karakter te golše v Sloveniji. Ne smemo pa pozabiti, da v naših krajih golša do tridesetega leta precej izgine, kar za golšave kraje v pravem pomenu besede ni tako tipično. In tudi za endemično golšave kraje tako izraziti kreteni so pri nas redki. Kretinizem z razvito golšo ali pa brez nje je doma le v golšavih krajih.

Pod imenom »golšavi kraji«, ne razumemo morda celih dežel ali držav, v katerih naj bi bila golšavost razvita; mislimo si pri tem le večji okoliš, v katerem je golše izredno veliko. In tako tudi pri nas ne smemo in ne moremo endemične golše generalizirati, čeprav imamo par endemično golšavih krajev. Tudi pri nas o vzrokih ni mogoče govoriti, ker tudi niso znani.

Naj na tem mestu omenimo tudi ljudi, ki so prišli k nam iz obmorskih krajev: Trsta itd. Pri njih opazujemo lahko čuden pojav. V svoji domovini so bili brez golše ter niso poznali njenih težav, ne mladi, ne stari. Tu pri nas jim je zrastle golša in cele družine kot n. pr. v Mostah pri Ljubljani bolehajo za to boleznijo. Sploh se zdi, da so Moste z golšavostjo obdarjene, kar za druge ljubljanske okraje ne moremo trditi. Vzrok je tu precej očividni. Morsko ozračje in bližnje zaledje obale vsebuje precejšnje količine joda in teh v takem podnebnju kot je ljubljansko primanjkuje. Sicer pa prehajamo iz enega nerešenega vprašanja v drugo. Zakaj pa domačini ne dobe golš, čeprav uživajo isti zrak, žive v istih razmerah, pijejo isto vodo kolikor ni vodovodna, kot priseljenc?

Najnovejša raziskavanja v pogledu etiologije golše se vrše danes v smeri radioaktivnosti zemeljskih plasti. Zadevna merjenja so se delala v južni Bavarski. Dognalo se je, da je v krajih, kjer je mnogo radioaktivnih snovi, tudi več golšavosti. Mogoče se bo v tej smeri razvijalo iskanje vzrokov golšavosti in mogoče se bo v tem našel vzrok. A zdravljenje pri takih mogočnih naravnih silah?

Obramba (profilaksa) golšavosti

Kaj se je doslej v smislu odprave te benigne golše ukrenilo? Tudi tu velja znano pravilo: skrbí za to, da ne oboliš; kajti lažje je bolezní ubraniti se kakor bolnika ozdraviti. Že pri najmlajših — tam kjer je golša šele v početku razvoja — naj se dela na to, da ne zra-
ste naprej. Zadevno prednjači zopet Švica. Profilaktično se tam navadni kuhinjski soli dodaja jod (2,5 do 5 mg na kg soli). Minimalne količine seveda in ravno te najmanjše količine že vplivajo na rast golše pri mlajših ljudeh. Poleg tega se tam v šolah sistematično dajejo jodove tablete. Vsaka tableta vsebuje pol miligrama joda. Na teden dobi vsak šolar dve do štiri tablete. Dobro je tudi, če se voda za pitje prej prekuha — kar velja za ekskvizitno golšave kraje (spomnimo se golšavih vodnjakov!).

In pri nas? Pri nas se zadevno ne dela ničesar. Kdor ima golšo ter jo smatra za nepotreben balast, se zdravi, kdor je nima ali čigar otroci je nimajo, ne misli na to.

Zdravljenje golše

Golša se danes zdravi na dva načina.

Prvič zdravljenje z jodom. Cim mlajši je človek, tem manjše količine joda so potrebne. Vedeti pa moramo, da jod deluje le pri gotovih oblikah golše in običajno pri onih, ki so zmanjšanja najbolj potrebne, odpove. Uporabljajo se tudi različne jod vsebujoče mineralne vode, ki pa imajo zelo male količine joda v sebi in je njih delokrog omejen. Z uspehom se odstranjuje golša tudi s prebivanjem ob morju. Vzrok tiči morda v tem, da je morski okoliš bogat na jodu.

Drugo zdravljenje je kirurško. V primerih, kjer jod ne pomaga dovolj, ali kjer je golša že prenadležna, je potreben nož, ki nam golšo umetno zmanjša.

Ko govorimo o teh lepih lastnostih joda, pa ne smemo pozabiti, da je jod dvorezen meč. Nekomu koristi — drugemu pa škoduje! Naj vsakdo le malo pomisli in se spomni primerov iz svojega življenja: mladenka, ki ji je zrasla nelepa golša, si jo skuša odstraniti z jodovim mazilom —: prične se tresti, oči ji izstopijo, hujša, nato dolgo trajajoča bolezen in — smrt, nastopila je bolezen, imenovana Basedow. Iz tega in takih primerov je razvidno, da jod ni za vsakogar in da naj se zdravljenje z jodom vrši pod zdravniškim nadzorstvom.

M. Basedow

Pravkar smo omenili, da nastopa včasí, po individualno prekomernem uživa-

M. Basedow

nju joda oziroma vtiranju joda v kožo: Basedow imenovana bolezen.

Basedow je bolezen kroničnega značaja in ker se običajno, kljub vsakovrstnemu zdravljenju, razvija nemoteno naprej, tudi težkega značaja. Nje znaki so tako mnogovrstni, da se nam na prvi pogled zdi zveza z golšo malo verjetna. A ven-

Milksedem

dar — Basedow se prišteva k onim skupinam golše, ki proizvajajo preveč soka, preveč joda — kakor bomo videli drugje, da obstojajo gotove vrste golše, za katere je značilno pomanjkljivo izločevanje soka oziroma joda v krvi. To dokazujejo merjenja joda v krvi, ki ga najdemo pri Basedowu izrazito več. Ni potrebno, da je ravno uživanje joda povod nastopu Basedowa. Nastane lahko tudi skoraj brez vzroka —: močno razburjenje, bolečine ali prestrašenje so predhodniki izbruha bolezni. Nekateri zdravniki so mnenja, da je morebiti le živčevje vzrok tej bolezni, na vsak način so pa še ostale žleze z notranjo sekrecijo (kot na primer: priželjc, nadobistna žleza itd.) soodločujoče pri bolezenskih znakih. Nagnjenost do Basedowa kažejo pred vsem ženske (razmerje kakor 1:15 nasproti moškim), kar se starosti tiče, obole ljudje najpogosteje v svojem 20. — 40. letu. In kar je zelo važno: ta bolezen je redka tam, kjer je doma endemična golšavost oziroma en-

demični kretinizem.

Bolnike s to boleznijo spoznamo po bolj ali manj izraziti golši, izbuljenih obeh, srčnih težavah in splošni živčni razdražljivosti; bolniku se tresejo prav očitvidno roke, je duševno izredno labilen, razburi ga najmanjša stvar, iz joka prehaja v smeh, njegova koža je stalno vlažna, v kratkem času močno shujša in oslabi. Kdor enkrat vidi takega človeka, spozna drugič tako stanje takoj. Množina joda v krvi je pri takih bolnikih izredno velika. Smatra se, da golša ustvarja preveč soka, ga v sebi ne zadržuje, temveč v celoti oddaja telesu.

Pri tej bolezni je skoraj najuspešnejše sredstvo: operativno odstranjenje precejšnjega dela golše. Del žleze, ki ostane, ne more proizvajati onih usodnih količin soka oziroma joda in bolezensko stanje se za krajšo ali daljšo dobo ustavi. Uspešno vplivajo tudi zdravila in eventualno röntgensko obsevanje.

DALJE

NA SEVER!

DR. BOŽO SKERLJ

JEZDEC — LEDNIK DO MORJA — NI VEČ NOČI — MEGLA — MLADO MESTO
LETОВISČE — LAPONCI

Rorvik smo dosegli že po sončnem zatonu. Za kratek smo izstopili in si ogledali prvič severno vas. Različno barvane lesene hišice z velikimi okni, iz katerih gledajo domačini prav tako radovedno na tujce, kakor ti na domačine. Ob prihodu ladje je vsa vas na nogah. V mali lukki se zdi naša »Lofoten« prav velikanska.

Se je dovolj svetlo, dasi je že ura 22., ko se odpravimo spet na pot. Mrak je tu neverjetno dolg in jutri — mi pravi

prvi krmar —, jutri ne bo več noči, jutri bo le še mrak skozi vso noč, zakaj jutri dopoldne prekoračimo severni tečajni krog!

Med otoki smo se po ozkem sundu odpeljali. Ponovila se je svetlobna igra svetilnikov, voda je bila mirna kakor jezero, niti hladno ni bilo. Zdaj vidimo pred seboj med otoki bližajoče se luči — veliko ladjo. Kakor velik razsvetljen hotel plove parnik mimo nas, stotero luči odseva v mirni vodi, ki je razgibana le po valovih, ki jih brazdita obe

HESTMANNØY, otok v obliki jezdec, preko katerega gre severni tečajni krog

srečajoči se ladji. Mirna je ta severna noč med otoki; tu in tam vam mala lučka pokaže, kje so ribiči na svojem nočnem poslu; vse je tiho, le pritajeno šumenje okrog ladje se prijetno uspa vajoče sliši na krov, kjer nas je le še malo potnikov. Pa tudi mi gremo končno v svoje kabine...

Po SKARSFJORDU se bližamo visoki planoti SVARTISEN

Zbudili smo se že v spremenjeni pokrajini. Spet so se visoke gore približale morju in tudi otoki so štrleli dokaj strmo iz morja. Kmalu dopoldne smo pluli preko severnega tečajnega kroga (polarcirkelen). V ozadju se vidi Hestmanney (568 m); bizarna oblika otoka spominja na jezdeca (hest — konj, mann — mož), čigar dolgi plašč valovi preko konjskega hrbta. Kmalu vidimo otok Rødey (Rdeči otok) s hribom Rødsyløven, ki — kakor že pravi ime — spominja na ležečega leva — glava gleda proti zapadu. Na drugi strani proti vzhodu pa se približuje obali visoka planota Svartisen (Črni led), katere strmo skalovje pada naravnost v morje. Vsa ta planota je pokrita z večnim ledom, ki se razprostire tukaj preko 500 km² na široko. Največji premer tega ogromnega lednega polja je 50 km. Tu pa tam prihajajo iz višine 1200 do 1400 m široki ledniki nizdol, skoraj do morja. V Skarsfjordu krene ladja proti takemu ledniku. Mraz je tu občuten — le pod vplivom teh ogromnih lednih mas. Ladje se zde tu tako majhne, vse izginja v primeru z lednikom. In te barve! Črne gore in moder, zelen in bel led, na katerem se tu pa tam blešči sonce, kolikor to dopuščajo oblaki. Mrko in hladno je v tem ozkem fjordu, v katerem se ladja komaj obrne. Vtisk grozne, mrzle lepote ostane — smrt v lepih barvah. Kako majhen je človek z vso svojo

tehniko nasproti veličastni naravi, ki je na tem koščku zemlje ustvarila z »mrtvim materialom« toliko krasote: skala, voda, led in razdelitev svetlobe — ni to spet motiv za grafika ali fotografa?

Le nekaj kilometrov od tod leži majhen zelen otok, kjer pridni in marljivi ribiči v poletnem zelenju veličastne narave pripravljajo svoj plen za konzerve. Tu življenje — preko vrhov v ozadju pozdravlja režeče se bela smrt in nas spominja minljivosti vsega živega. Kaj bi mogle povedati te črne skale? Kaj večni led? Koliko tisoč, koliko milijonov let so videli? Ko še ni bilo zelenih dreves, ko še ni bilo človeka! In kako so prihajali prvi pogumni Vikingi sem gori v malih vitkih jadrnicah, in potem večje ladje in končno parniki...

Popoldne je spet posijalo sonce. Čuden polotok sega tu daleč v morje: visoka gora, zvezana le s čisto nizkim koščkom zemlje s kopnino. Kaj pomaga — moramo naokoli, dasi vidimo z ladje lahko dobro na drugo stran, vidimo lahko nasproti prihajajoči parnik, ki bo moral prav tako okoli tega polotoka kakor naša hitra »Lofoten«.

»Lofoten« čudno hitro spreminja svojo smer: zdaj malo bakkbord (levo), zdaj styrbord (desno), zdaj naravnost — prvi krmar tolmachi: tu so nevidne čeritlik pod morskogladino, ki je danes le slučajno precej mirna.

VELIK LEDNIK, ki sega z visoke planote Svartisen skoraj do morja

Ko plovemo preko širokega ustja Saltenfjorda, se sonce že bliža morski gladini. Daleč v ozadju, proti vzhodu slutimo le v slabih obrisih visoke gore Sulitjelme, kjer teče že švedska meja.

Dosegli smo Bode, kjer nam prvič udarja v nos prav neprijeten duh po sušenih »torskih« ali polenovkah. Visoke shrambe so ob obali, od koder se ši-

ri ta smrad. Odslej smo morali v vsakem pristanišču s silo pozabiti na nos, ki je žal prav vestno beležil neprijetne občutke v svoj dnevnik.

Bode spominja s svojimi širokimi ulicami in nizkimi lesenimi hišami nekoliko na ameriške farmerske naselbine (vsaj po slikah). Mesto ima preko 5000 prebivalcev in je prvo pravo mesto severno tečajnega kroga. Cerkvica je seveda tudi lesena, toda ne v starem slogu, temveč novejša. In vendar bi rekel, da se je tudi v teh novejših cerkvicah izobličil slog, ki ustreza stavbenemu materialu — lesu.

O — ta pesem viharja! Kakšna neukročena sila je v tem! Kako vas neprestano spominja, da ste le na mali lupinici, ki jo more morje pogoltniti, kadar se mu zahoče. To pomeni za živce stalno napetost — zdaj še ni neprijetno; zaupam naši »Lofoten«, ki se bliža, kakor hitro more, svojim krstnim botrom. Zdaj se že odločneje riše visok vrh nekega otoka na desno pred nami; zdaj tudi že na levo spoznavam določnejše koničaste oblike skalnatih otokov. In zdaj — glej, lučka se blešči pred nami! Svetilnik! Morje je postalo mirnejše, ker je že pod zaščito visokih sten Lo-

BODØ, prvo večje mesto, če prihajate z juga v severno Norveško

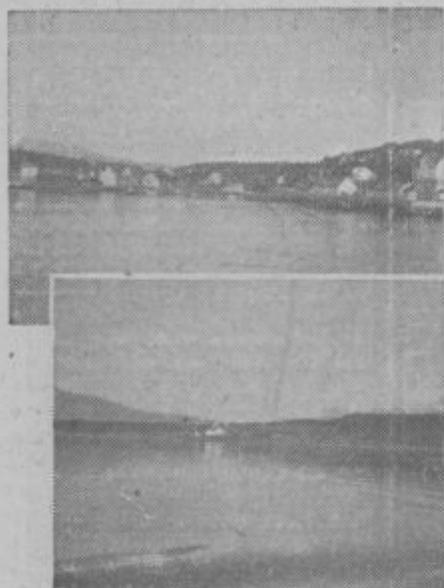
Iz Bodeja odplovemo s polno paro. Mimo velikega otoka Landegode zavijemo po eni uri vožnje na široki Vestfjord, ki loči Lofotsko otočje od celine. Na jugozapadu je odprt proti Atlantiku in že zaradi tega je često nemiren. Tudi mi smo doživeli na tej vožnji prvi vihar. Črn dim se v mogočnih oblakih vali iz dimnika naše ladjice, ki se že prav znatno ziblje na dokaj nemirnem morju. Sonce se začena skrivati v sopari na zapadu, ki obeta vihar. Morje se preliva v vseh barvah, prevladuje vijoličasta. Valovi udarjajo ob steno in se razprše v drobne kapljice. Stojim spredaj. Čutim, da se vozimo hitreje, zakaj če pomolim glavo preko ograje, mi skoraj odpiha čepico.

Pred nami se v meglenih obrisih pojavljajo zdaj pa zdaj visoki vrhovi Lofotskega otočja, ki se proti zapadu izgublajo v sopari. Vihar žvižga v vrveh.

fotskih otokov. Vihar pa še poje z nezmanjšano silo svojo čudovito pesem. Ura se bliža deseti. Še je mrak; čisto dobro vidim pred seboj ribiški čolnic, ki odhaja na delo; tam se spet zabliška svetilnik, tu rdeče, tam zeleno — a pred nami belo — tja moramo, tam je Svolvær! Male čeri nas opozarjajo na bližnjo obalo posamezne lučke že spoznavamo v mestecu — edinemu na Lofoten (Lofoten je ednina in pomeni v norveščini risja noga; lo (izg. lu) = ris, fot (izg. fut) = noga, en je pa privešen člen ednine). Pristajamo v mraku — saj danes ne bo več noči! Izstopim, sam; grem malo po mestecu. Toplo se mi zdi, pogledam na termometer, ki kaže ob en četrt na 23 ponoči +15 stopinj Celzija! Takoj za Svolværom visoke gore, kakor planinski vrhovi.

Zvedel sem, da smo z današnjo vožnjo preko Vestfjorda postavili rekord

nasproti drugim ladjam: za 100 km preko odprtega fjorda le tri ure. Le enkrat je »Lofoten« vozila še hitreje, to pot jo je nekoliko oviral vihar, a vendar je tudi danes dokazala, da je najhitrejša obalna ladja, ki je dosegla beli trak. Teh 100 km preko Vestfjorda je namreč dirkalna proga za obalne ladje. »Lofoten« vozi praviloma z 13imi norveškimi miljami na uro, a tu je vozila s 16imi (1 milja = 2 km). Navadno traja vožnja iz Bodoja v Svolvær pet in pol ure, nam je trajala tri in tri četrt!

Zgoraj: FINSNES, ljubko letovišče v teh severnih krajih. Spodaj: TRONDENES, nekdanj najsevernejša krščanska cerkva na svetu (iz l. 1250.)

Peljali smo se šele po polnoči naprej skozi Raftsund. Toda tega nisem več videl. Zbudil sem se šele v Stokmarknesu, kjer je bila pokrajina že spet vsa drugačna. Mnogo bolj položna in zelena. In gosto naseljena — zdaj smo že v otočju Vesteraalen. Preko jutranje megle se dvigajo alpski vrhovi Lofotskega otočja v ozadju. Zdaj tudi nas zajame megla. Previdno in počasi vozi »Lofoten« skozi Sortlandsund. Ob soncu dosežemo mali Risøyhamn, kjer se mi je posrečilo filmati morske klobuke (meduze) z ladje. Neverjetno mnogo je teh živali tu, v vseh velikostih, v raznih barvah; neusmiljeno jih razsekava ladijski propeler in čudne krpe nekdanjih meduz splavajo na površje.

Spet je megleno. Skozi ozek, plitek morski kanal si ladja previdno išče pot med svetilnimi bojami — tu je obala nizka, močvirna, a v ozadju se dvigajo strmo iz nizke ravnine do 600 m visoki skalnati vrhovi.

Impozanten je otok Grytoy, ki se dviga strmo iz morja do 1003 m višine. Spodaj na čisto ozkem zelenem nizkem pasu še stanujejo ljudje, a le nekaj metrov više se začneja skalovje, katerega v višjih legah v skritih jarkih pokriva sneg.

Malo moramo zaviti na jug, mimo stare kamnite cerkvice Trondenes (iz leta 1250.), najsevernejšega krščanskega svetišča v srednjem veku, da dosežemo mlado industrijsko mesto Harstad, ki šteje danes že skoro 4000 prebivalcev. To mesto leži na največjem norveškem otoku, Hinnoy, ki spada v skupino Vesteraalen.

Čisto čudna je sprememba od snoči; vse je v zelenju, nizko, položno, prijazno se smehljajoče v severnem soncu, ki je razgrelo živo srebro na preko 20 stopinj v senci! Mirno, kakor jezero leži morje pred nami. Popoldne smo dosegli Finsnes, ki bi mogel prav dobro služiti za letovišče — seveda le za dva meseca; saj je tu poletje kratko. A kakor da bi hotela narava nadomestiti izgubo na času, zeleni tu v tem kratkem času vse tako bujno, da nas spominja južnih krajev. Finsnes leži ob izlivu male rečice v ozki dolinici, prijetno domače žubori potok ob cesti, po kateri smo se za kratek čas sprehajali.

Ladja se pelje sedaj stalno med otoki in kopnino. Posebno zanimive so na otoku Kvaløy tako zvane obalne črte, ki kažejo, da je pred kdo vé koliko sto tisoč leti ležal otok globlje v morju, da se je dvignil v več periodah, med katerimi je morje imelo čas, da izobliči obalo in ji za vedno vtisne svoj pečat; danes so te obalne črte do morda 30 m nad vodno gladino. Tudi tu dosega jo posamezni vrhovi preko 1000 m višine; povsod, zlasti na celini, se vidi sneg. Čuden vtisk naredi vse to: ob morju naseljen zelen pas, ki sega morda do 100 m višine, potem gola skala in nekaj 100 m više se začneja večni sneg.

Spet se je sklanjalo sonce proti vrhovom na zapadu, ko smo dosegli Tromsø, največje mesto severno tečajnega kroga; saj ima približno 11.000 prebivalcev. Tu sem prišel na svoj račun tudi kot antropolog; spustili so stopnice,

vstopili smo na motorni čoln, se prepe-
ljali preko ozkega Tromsøsunda in z av-
tomobili po slabi cesti dosegli laponsko
taborišče! Schreiner, najslavnejši nor-
veški antropolog, razlikuje humorno med
»pravimi« Laponci in »Turistlapper«.
Zdaj smo šli gledat slednje. V nekaj šo-
torih se tu naseli vsako poletje nekaj
nomadskih laponskih rodbin s svojimi
čredami severnih jelenov. Razume se, da
so Laponci pravi, toda prišli so v tako
stalen stik s civilizacijo, da so si po-
pravili svojo originalno nošo že s »rajs-
feršlusom«! Tudi sicer so se navzeli ev-
ropskih navad: izdelujejo spominske
predmete in jih potem prav vsiljivo pro-
dajajo tujcem; zabavljajo, če se jih ho-
če fotografirati, ne da bi se jim v na-
prej podarila kakšna norveška krona!
Vendar, kakor tudi naredi vse to tabo-
rišče vtisk živega muzeja, je tu videti
mnogo zanimivega. Laponci, ki si sami
pravijo »Sami«, so majhne postave,
mongoloidnega rasnega tipa, vendar da-
nes že močno pomešani. Šotori so pre-
cej prostorni, a jako primitivni; v enem
teh šotorov nas je sprejela laponska
starka, ki je neprestano kadila iz krat-
ke, krasno rezljane pipice, ki mi je od
vseh predmetov tu vzbujala največ po-
želenja. Govorila je slabo več jezikov
— saj hodi sem že kdo vé koliko polet-
tij in se pusti ogledovati od tujcev! Naj-
bolj pa nam je imponiral majhen, men-

da 70leten starček, ki je dokazal svojo
neverjetno žilavost, ko je spustil svojo
čredo severnih jelenov (morda jih je bilo
kakšnih 50) v hrib za taboriščem.

Tudi severne jelene smo tu prvič vi-
deli na prostem; to so napol udomače-
ne živali, edina vrednost za Laponce.
Severni jelen mu daje mleko, meso in
kožo, iz rogovja in kosti si naredi nože
in pipice ter — spominske predmete.
Pravijo, da porabi en Laponec do 100
severnih jelenov v teku življenja. To se
mi zdi sicer pretirano, toda če jih po-
rabi 50, je to še zmerom dovolj in —
verjetno!

Ko je pognal starček svojo čredo iz
staje na prosto, se je slišalo ono čudno
in zoologom znano klopotanje gležnjev.
Žal tu nisem več mogel niti fotografi-
rati niti filmati, ker je medtem legel
mrak na zemljo. In v mraku smo se še
brez luči na avtomobilih vrnili proti
Tromsøju. Pri nas ne poznamo tega mra-
ka severne noči; dovolj je še svetlo, da
vidiš vse, a vendar potrebuješ že luč za
čitanje.

Ko smo prišli iz gozda, se nam je od-
pri pogled na Tromsø ob vznožju niz-
kega griča kakor v vrtovih — poleti vse
v zelenju. V ozadju pa se vidijo temne
gore še zapadnejših otokov, za katerimi
je zapustilo sonce še zadnjo svetlobo
severnozapadnega obzorja, ki se »pono-
či« sploh ne stemni...

»PEFEM OD LISABONE« DR. ALOJZ TURK

Debeljakova objava »Najstarejšega slo-
venskega letaka« (Z vijenje in svet, knj.
12, št. 26, str. 688—689 z dne 25. decem-
bra 1932) me je spomnila, da hranim med
svojimi papirji priobčeni podobno pesem
o katastrofalnem potresu v Lizboni 1. no-
vembra 1755. Našel sem jo pred leti pod
streho v Levičnikovi hiši v Železnikih na
Gorenjskem. V preprost sešitek jo je pred
»Pefem od smerti« in »Pefem od hitar-
fke brambe« s svojo roko iz kake predloge
prepisal ali pa morda po napevu zapisal
»30 Dan grudna 1839 Martin Kobler«, ka-
kor izpričuje dostavek pod njo.

Od tiskanega letaka se ta rokopis z na-
slavom »Pefem od Lisabone« razlikuje
pred vsem v pravopisni modernizaciji:
teu—zel fvet—fvet, Bug—Bog, napeljuje
—napeljuje, semla—semlja, Koku—Kako,
Meftu—Mefto, notfutu—nodsut nega—
njega, nu—in, oignam—ognjam, grublam

—grobllam... Pokvarjenosti: odlog—od-
oh, V sdigni fe jeklenu ferze—Vih n'fo
jeklene ferza, vsdiguje—usiguje, poloft
Kralovi—botofti kraljevi, grofnu—grefhno,
Izpremembe in izboljšave: vjeti—bejšat,
Podal—Podel, Tem bogatemo blagu flati
Ni mogju pomagat'—Tam bogatim blago
slato Ni moglo pomagati... Ime portu-
galske prestolnice je declinabile: gen. Li-
sabone, acc. Lisabono. Namesto končne
molitvice za ponesrečence ima pesem sa-
mo: Amen.

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

Lewis E. Lawes
(LEWIS E. LAWES)

DRUGO POGlavJE

OBSOJENCI NISO ZMEROM ZLOČINCI

Kaj je kaznjivo dejanje? Ni neobhodno potrebno, da bi bilo kaznjivo dejanje greh, niti ni treba, da bi bilo nemoralno. Brez zakona ne bi bilo zločina v strogem smislu besede. Vsaka prekršitev

pomešana s trgovčiči in kakim kmetom, ki jih je zbralo golo naključje. Ali je zakon v najboljšem primeru samo izliv raznih nazorov, predsodkov, bojazni, običajev, strahov in samoljubja ljudstva kot množice, odet v zapovedujočo obliko?

Ravnatelj LEWIS E. LAWES in poveljnik kaznilniške straže pred vhodom v Sing Sing

zakona bodisi z dejanjem bodisi z opustitvijo kakršnega dejanja predstavlja zločin v tehničnem in logičnem pogledu. Tatvina enega dolarja vsebuje točno iste bistvene elemente kakor tatvina 10.000 dolarjev in oboje se smatra v smislu zakona za zločin.

O zločinu se ne da govoriti brez »črke zakona.«

Ali je zakon na skrivnosten način popolno načelo, ki ga je narod prejel od nekega navdahnjenega zakonodajnega telesa? To zakonodajno telo sestavlja običajno skupina pretkanih advokatov,

V nekih naših državah še zmerom prav za prav smatrajo za kaznjivo dejanje, ako kdo ne gre ob nedeljah v cerkev. Če se vam zdi to čudno, pomislite, da določa zakon v neki zapadni državi dolžino rjuh v hotelskih sobah, ki ne smejo biti krajše od dveh metrov!

Torej se ne izpreminjajo zakoni glede na to, kar je dovoljeno in prepovedano samo v posameznih državah, temveč se razlikujejo celo po deželah in mestih iste države. Tudi se ne razlikujejo samo zakoni posameznih držav v tem, kaj je dovoljeno in kaj je zabranjeno, temveč bo-

mo našli celo v istem zakonu nasprotstva v bistvenih stvareh.

Zakoni so čisto tako dvoumni, da je treba sodbe najvišjega sodišča Zedinjenih držav, ki določijo, kaj zahtevajo in tudi te sodbe so redko soglasne.

Sodniki, ki so bili leta in leta na važnih mestih po sodiščih, izdajo približno 10% krivih razsodb, baš zato, ker ne vedo točno, kaj zahteva zakon.

Često se celo zgodi, da so zakoni skoraj smešni. Pred 50. leti bi bila polovica današnjih zakonov nemogoča. V Connecticutu so še pred kratkem lahko usmrtili človeka, ki bi »tajil Boga in njegova svojstva«.

Koliko ljudi ve, da predstavlja v vsej naši državi nakazilo čeka na manj kot

BLOK CELIC V SING SINGU

en dolar prestopok, ki se kaznuje z zaporom? In vendar se krši vsak dan in v nešteti primerih ta zakon po bankah in drugih denarnih zavodih.

V pogledu kazni se pa zakoni razlikujejo skoraj do brezkončnosti.

Kdo ima prav med različnimi zakonodajnimi telesi? Vsi gotovo ne, ker zločini ne izgubljajo svojih bistvenih lastnosti s tem, da so se zgodili na eni ali drugi strani meje kake države. Stroge kazni v zakonih pa gotovo več škodujejo nego koristi, o, prav tako kakor prevelika doza zdravila, ki se da bolniku.

Sodniki so našli pot, ki jim omogoča izogniti se zakonskim določbam, katere smatrajo za preveč stroge in posledica je, da dobi človek, ki pride pred milega sodnika, lahko kazen med tem ko drugi,

ki ima nesrečo, da pride pred trdosrčnega sodnika, ki se drži črke zakona, mnogo slabše odreže. Te krivice so čisto vzrok, da se zakon premalo spoštuje. Tudi v odmeri kazni ni najti med dniki enake prakse. Neki so na splošno zelo strogi in kaznujejo na najvišjo določeno kazen, drugi so bolj usmiljene narave ter prisodijo najnižjo določeno kazen. Nekim spet ne ugaja irsko ime obtoženca in so naklonjeni Židom, drugi spet narobe. Človek, ki je tako nesrečen, da so o njem na dolgo razpravljali po časopisih, je lahko prepričan, da bo pri vsakem sodniku strogo obsojen.

Vsa navedena dejstva potrjuje moja študija, ki sem jo izdal o sodnih vseh sodnikov v okrožju Sing Singa v zadnjih dvajsetih letih. Ugotovil sem, da je neki sodnik za običajno tatvino obsodil povprečno na petletno ječo, med tem ko je drugi sodnik istega okrožja za popolnoma isto pregreho sodil povprečno na enoleten zapor. Povprečna odsodba nekega sodnika za običajen rop je znašala 26 let in 8 mesecev, med tem ko je drugi sodnik za isti zločin povprečno prisodil dve leti. Od štirih ljudi, ki so v istih okoliščinah ukradli skoraj isti znesek, je dobil prvi pogojno obsodbo, drugi leto zapora, tretji poltretje leto in četrti 5 let zapora. Nobeden med njimi še ni bil kaznovan in, o onih treh, ki so prišli pod moje osebno nadzorstvo, bi rekel, da je bil oni, ki je bil obsojen na eno leto ječe, še najbolj zločinskega nagnenja in je bilo zanj še najverjetnejše, da bo ponovil kaznjivo dejanje.

Splošno se misli, da temelje kazenski zakonj na osnovnih načelih o »pravičnosti«. V resnici pa ni ničesar bistveno, pravičnega ali krivičnega v zakonu in njegova prekršitev čisto tudi res vsebuje visoko stopnjo moralne vrline.

O življenju za obzidjem Sing Singa — o ljudeh, ki jih čaka smrt na električnem stolu in še o raznih drugih stvareh za temi sivimi zidovi — boste čitali v prihodnjem nadaljevanju.

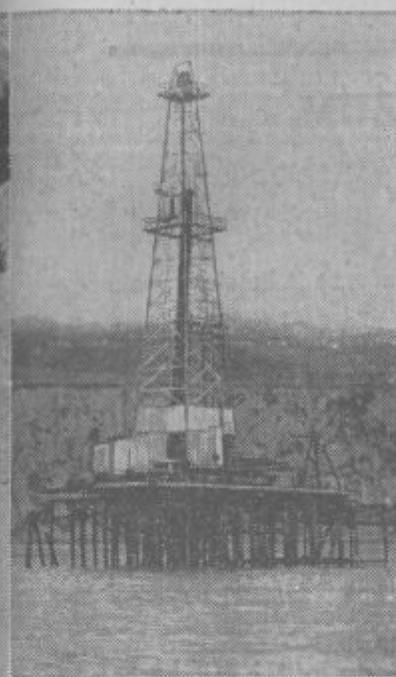
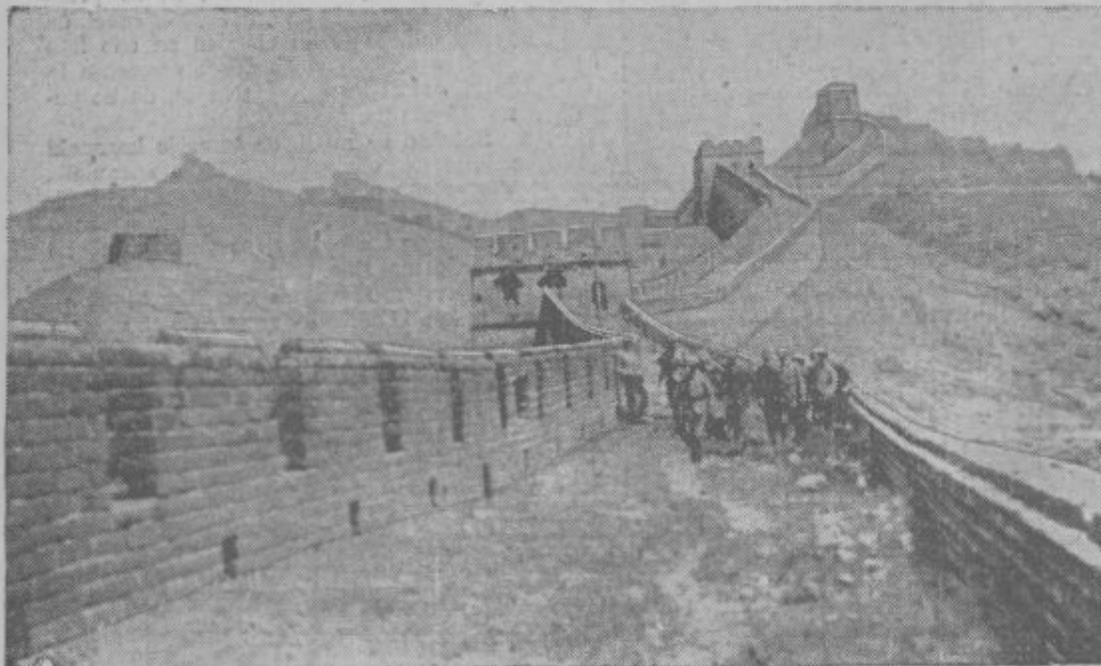
DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLEKU NI DOVOLJEN)

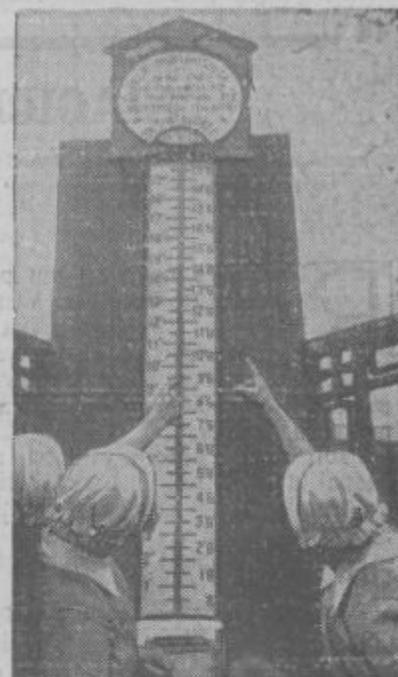

Zgoraj levo: Zimski sport je že v polnem razmahu v znamenitih okrevališčih. Slika kaže življenje na poti med St. Moritzom in Malojo. — Spodaj levo: Kitajski zid v dolžini 4000 km med Rumenim morjem in mandžursko mejo nameravajo preurediti v moderno avtomobilsko cesto.

Levo: Prvič v zgodovini se je zgodilo, da so navrtali morsko dno pri iskanju petrolejskih vrelcev. To se je zgodilo ob kalifornijski obali. Desno: Pred neko londonsko bolnico so postavili ogromen »termometer«, ki kaže število prostovoljnih darov bolnici.

Spodaj: Bodoči smučarski mojstri v Nemčiji pri skupni smučki telovadbi.

TRAGIČEN NESPORAZUM

JACQUES CEZEMBRE

NADALJEVANJE

Razbolele noge so mu povzročale krute bolečine. Vendar še vso noč se je mukoma vlačil skozi stepo in po gorkem kamenju, ob katerem njegova glava, razpaljena od vročice, ni mogla najti niti nekoliko hladila.

Proti zori je premagan od napora zaspal in spanec bi bil brez dvoma dolgo trajal, da ga niso glasovi mahoma spravili pokonci.

»Semkaj, semkaj ... Glejte, tod se sledi za njim.«

»Res je, daleč ne more biti, pozor!«
Iskali so ga, šli so mu po sledi.

Hudirja! trije rokovnjači so mu še zmeraj za petami... In Ronalds se je pripravljal, da se bo branil do zadnjega.

Za trenutek je bilo vse tiho, potlej je pok suho jeknil skozi žgoči zrak. Anglež je kriknil. Svinčenka mu je predrila levo roko.

Megleno je videl ljudi, ki so se skrivali, ter ustrelil. Njegov strel je pogodil: eden od rokovnjačev se je zavalil na tla. Toda pri tem je vzkliknil od groze. Med padcem se mu je možak pokazal v polni luči: čaka s četveroglatim ščitom, uniforma s svetlimi gumbi, puška z bajonetom. Ne rokovnjači, marveč bolivijsko vojaštvo ga preganja!

Kaj naj počne, da jim sedaj razloži? Mar se jim je mogel pokazati, korakati proti njim v toči krogel? In če bi denimo poskusil govoriti z njimi, ali bi mogel kaj dopovedati tem napoi divjim možem?

Enega od njih je pomotoma ubil, vendar dejstvo je le bilo tu, in da ni še nadalje držal svojih protivnikov v šahu, bi bilo po njem.

Ronalds ni prav nič mikalo, da bi se dal posekati. Ker je bil že zabredel

v to umazano lužo, se je hotel po vsaki ceni izvleči iz nje.

»Ko bi se mi posrečilo priti v Braziľijo, bi bil otet,« si je mislil.

Nobene pogodbe za izročanje namreč še ni bilo med obema južnoameriškim republikama in nekaj milj onstran meje bi bil Ronalds mogel uiti svojim zasledovalcem. Ali izdelan je bil preveč, da bi bil mogel korakati še nekaj dni.

Ko bi bil lahko pobegnil, vojaki se namreč niso menili zanj, saj so imeli posla s tovariševim telesom, je spoznal, da ga bodo moči zapustile.

Vendar je imel toliko srčnosti, da se je še dva dni in dve noči vlačil po stepi: noge so mu krvavele, glava mu je gorela, roka je bila otekla zbog rane; izčrpan, mroč od žeje, hropeč, stopajoč sem ter tja po nagonu na cesto, ne bi li morda koga srečal, da si slednjič uteši grozovito trpljenje v drobovju, nato pa zopet nazaj v goščavo, da se ogne vojaštvu, ki ga sledi.

Dvakrat so ga opazili in ga počastili s salvo. Toda vselej se mu je posrečilo zmešati sled svojim neprijateljem. Ti so čuvali bregove reke, najmanjših potokov, koder bi se bil utegnil odžejati, hoteč ga ugnati z žejo. In res se jim je na ta način obneslo, da so ga pobrali neko jutro ob cesti. Bil je jaden kakor podrt jelen, še govoriti ni mogel.

Vojaki so ga privezali od glave do pet na dolgo preklo in štirje pešaki, nalašč za to najeti v Santiagu, so ga odnesli na ramah.

Šest dni kasneje je ujetnik došel v San José, kjer je dobil zdravniško oskrbo.

Ker so dobrohotno ravnali z njim, se je oprjel na upanja, da se stvar morda le ne bo prežalostno zasukala. Teda pa mu je namestnik mestnega župana velel dati verige na roke in obesiti na noge železen drog, težak dvajset funtov. Vrgli so ga v smrdljivo temnico in noč in dan sta ga od blizu črvala dva stražnika.

Med razpravo je nesrečnež zaman skušal dokazati svoj dobri namen pred sodniki, ki so že naprej videli v njem opasnega zločinca.

Santa-cruška Sala de Acusación ga je malo zatem poslala pred najvišje sodišče, ki ga je obsodilo na smrt.

»Tole je vsa moja žalostna zgodba,« je sklenil Ronalds. »Na spomin svoje matere prisežem, da je resnična in da nisem nič izpremenil. Trda mi je že predla v življenju, vendar zdi se mi grozno, da me je zaletela tako krivična usoda, ko nisem hote naredil nobenega hudega dejanja.«

Že od kraja sem povedal, da me je zbedel iskreni glas, ki ni varal. Pripovedovanje te nezgode me je do solz presunilo. Pristrčno sem stisnil Angležu roko.

»Le srčno, tovariš,« sem rekel, »nikar obupati, nekaj hočem storiti za vas.«

Zaihtel je.

»Tako torej spet slišim človeške besede... Naj me čaka taka ali taka usoda, bodite blagoslovljeni, ker ste mi vlihi nekoliko balzama v ubogo srce. Vedel sem, da se ne bom zaman obrnil na Francbza... Poslušajte, čas hiti, ali ne mislite, da bi mogli tudi pri drugih Evropecih zbuditi zanimanje za mojo bedo in otvoriti podpisovanje, da bi se mogoč odkupiti?«

»Lahko bi se primerilo, da bi vse to prišlo prepozno,« sem rekel. »Storim še nekaj več. Posebno bogat nisem, vendar vam posodim teh dva tisoč frankov in malo pozneje, kadar boste mogli, mi jih povrnite.«

Kako je jokal, kako mi poljubljaval roke, ubožec!... In pozneje, ko je bil svoboden, s kakšnim veseljem je poslušal, ko sem mu predlagal, naj me sprejme na svojih odpravah! — — —

Ronalds me je ljubil zvesto ko pes.

»Prej ne bom imel mirne vesti,« mi je ponavljal po desetkrat na dan, »da vam vrnem dva tisoč frankov, ki ste jih tako velikodušno plačali zame. In pozneje bo treba poravnati še dolg hvaležnosti.«

»No, pa ne govoriva več o tem,« sem dejal. »Kar sem iz srca rad storil jaz za vas, bi bili gotovo tudi vi naredili zame.«

»Bodite prepričani. Vendar pa, gospodar (tako se je bil navadil klicati me po domače, akoprav je bil starši od mene) vendar ste poštenjak da je kaj in prav rad vas imam.«

Mojemu tovarišu ni dišalo, da bi se ustavljal po Boliviji. To je lahko umeti. Odločila sva se torej odriniti v Brazi-

lijo in Venezuelo, koder bi mi njegovo dobro poznavanje krajev izborno služilo. Še vedno sem se oprijemal svoje stare nakane, da bi lovil čaplje, in Ronalds je bil ves navdušen ob misli, da mi bo pomagal.

V dobi, o kateri teče beseda, se je lov tam še izplačal. Pozneje pa je spričo vznemirljivega zatiranja čapelj venezuelska vlada strogo uredila vprašanje. Tem krasnim pticam, katerih perje se je čislalo v trgovini (moda se prej ali slej vrne k njim), ne preti več popolno uničenje, vsaj po nekih državah kakor Venezueli, kjer se je pobiranje peres po načrtu organiziralo.

Srebrne čaplje, po špansko *garzas*, se jatoma zbirajo po krajih, ki jim domačini pravijo *garzeros* in *dormitorios*. V prvih gnezdijo in goje svoje mladiče. V drugih (»spalnica«) živijo ptiči, ki niso sparjeni. V določenih dobah se čaplje golijo ali trebijo, nato pa jim požene nov okras. Ta stara peresa leže po tleh ali po drevesnih vejah, domačini jih oprezno pobirajo in prodajajo velikim venezuelskim izvoznim tvrdkam. Ta zanimiva bira traja od septembra do novembra. Na tisoče domačinov se preživlja z njo.

Med tem ko sva jadrala po kaj od ljudenih predelih in nabrala obilo dragocenih peres, sva skoro vsak čas opažala na vodi — nalk negibnim suhim vejam — dolgi nos ali hrbet aligatorjev, ki jih kar mrgoli po teh okrajih. Ronalds, dobro poučen o kmetijah, koder se goje ti veliki kuščarji po Mehiki in na jugu Zedinjeno držav, mi je čisto govoril o njih. Bila sva prvovrstna strelca, Ronalds in jaz. Največkrat sva zapičila svinčenko aligatorju v oko.

Debela koža ga namreč precej dobro ščiti in oko je najranljivejše mesto.

DALJE

ILUSTRIRAL ELO JUSTIN

VARSTVO PTIC

INZ. JOS. RUSTIA

Vzroki zmanjšanja ptičjega zaroda

Ako si predočimo v spomin čase pred nekoliko desetletji — moramo — če izznamemo vrabca — z žalostjo ugotoviti veliko razliko med številnim stanjem ptic pred nekaj desetletji in danes. Med tem ko smo takrat na sprehodih v prirodi spomladne dni videli in slišali na vsak korak ljubkega krilatega pevca, prehodimo zdaj ponekod kilometre gozdnih in poljskih poti, ne da bi preplašili kakega ptička ali da bi nas razveselilo ptičje petje.

Zmerom bolj prodirajoča in razširjajoča se kultura človeštva je poglavitni vzrok izginjanja ptic. Za pridobitev obdelovalne zemlje krčijo gozde, sekajo skupine dreves in odstranjujejo grmišča na polju, izsušavajo močvirne prostore in jemljejo s tem pticam skrivališča in gnezdišča. Po vaseh je zmerom manj slamnatih streh, namestu njih so moderne zgradbe z ravnimi strehami brez pristreškov in vež, v gozdih zmerom manj starih votlih dreves, ki so pticam prikladna zavetišča in gnezdišča.

Na kmetih so stroji nadomestili cepce, izpod katerih je odpadla marsikatera drobtinica za ptice. V mestih in trgih se sproti čistijo ceste da ni več odpadkov za številne škrjance in strnade. Med mestom in vasmi so napeljeni električni vodi jake napetosti, po poljih in gozdih brze stroji vlakov, ob morskih obalah so zgrajeni moderni svetilniki, katerih žarometi privabijo zelvike v svoj krog, kjer si na teh napravah leto za letom razbijajo tisoči in tisoči teh revic glavice ali ranijo ude, da žalostno poginejo. Strupeni dimi številnih tovarn in silni ognji velikih industrij povzročajo pogin neštevilnih koristnih ptic. Zaradi škropljenja sadnih dreves in naprasenja gozdnih sestojev z arzenikovimi preparati pogine marsikateri ptiček, ko požre zastrupljeno jajčece ali gosenco. In še celo kult zahteva svoje žrtve iz vrst naših ljubljencev. O Veliki noči prineso v južni Italiji molilci ptice v cerkev in jih med slovesno mašo izpuste iz rok kot znak molitve k Bogu. Ob gorečih svečah in bliščečih se šipah si ožge in rani ude večina teh revnih živalic. Vzrokov tujci dovolj v potrditev prej omenjene trditve.

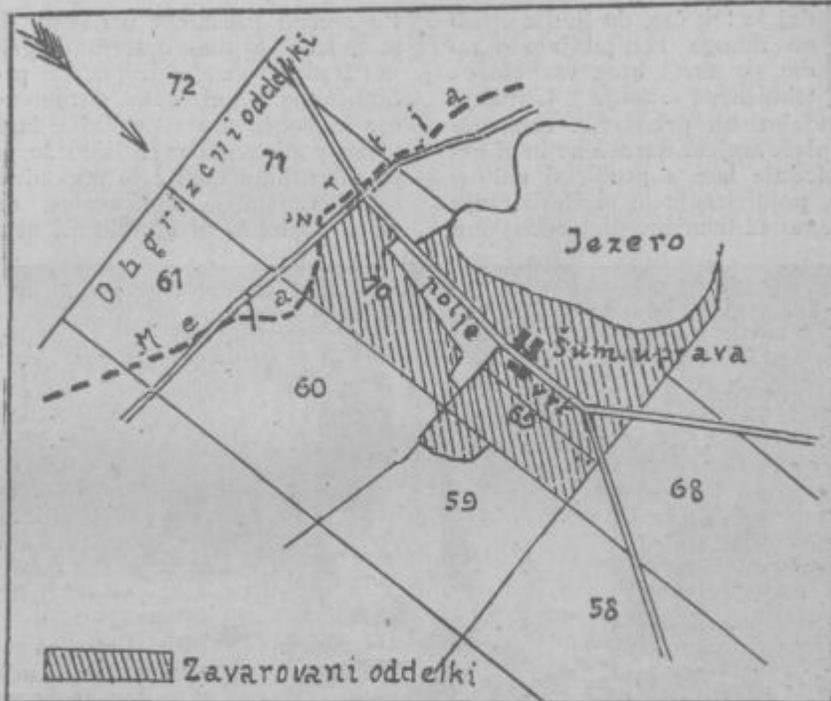
Koristi ptic

V utemeljitev, da zagovarjam varstvo ptic, naj v kratkem navedem njihove koristi. Iz etičnih, estetičnih in gospodarskih razlogov je človek dolžan težiti za tem in skrbeti, da se zrušena harmonija v naravi spet postavi. V pravoslavnem pogledu nam usmiljenje, hvaležnost in pravičnost nasproti pticam narekujejo skrb za njih varstvo. S krasoto perja, prelepim petjem, posebno za časa snubitve in valjenja, s svojo ljubkostjo sploh, so si ptice pridobile našo ljubezen in naklonjenost. In iz gospodarskega vidika lahko smelo trdim, da bi se sadjarji, vrtnarji in gozdarji, zaman trudili prepričati velikaško škodo po mrčesih v sadovnjakih, vrtilih in gozdih, če ne bi imeli zvestih pomočnic v vrstah ptic, ki uničujejo roje črvov, hroščev gosenic, kobilic, muh in komarjev. Glede velikanke škode, ki jo povzročajo škodljivci — posebno pa mrčes — navaja dr. Friederich v svoji knjigi »Grundzüge der landesforstn. Zoologie«, da znaša taista na Nemškem letno 400—500 milj. mark. Kako ogromno škodo je povzročil gobavc v slovitih hrastovih gozdovih Slavonije in lubadar v smrekovih sestojih Bosne, nam je še vsem v svezem spominu.

Pri nas doma nam, žal, manjka točnih podatkov iz opazovanj življenja ptic, ki bi nam zajamčeno potrdili njihovo veliko korist, dasiravno bi vsak orač vedel povedati, kako mu slede škorcji in poljske vrane, ki prav pridno pobirajo za njim ogrece in druge ličinke in gotovo se ne bo odtegnil pričevanja sadjar in vrtnar, če bo potrditi, kako vpricho njega sinice in druge drobne ptice neutrudljivo obirajo gosence in jajčeca raz drevesa. G tovo je tudi sprehajalec na polju opazoval postolko ali mišarja, kako je v bliskovitem naskoku pograbil in odnesel več ko eno poljsko miš. Več ko dovolj na inamozanesljivih poročil iz Nemčije. Baron Berlepsch, ki je življenje in delovanje zrelega moža posvetil varstvu ptic in predmetni propagandi, navaja v svoji knjigi »Der gesammte Vogelschutz« (izšla je že 12. izdaja) premnogo primerov, ki prepričevalno dokazujejo veliko korist, ki nam jo nudijo ptice pri zatiranju mrčesa. Predalec bi zašel, če bi hotel citirati vse predmetne podatke iz navedene knjige ali iz letnih poročil Berlepscheve vzor-

ne postaje za varstvo ptic v Seebachu na Turinškem. Omejim se le na nekatere takih karakterističnih primerov. Na sliki 1) je predočen v oddelek razdaljen gozdni revir Langhagen (Meklenburg-Strelitz). 7 letih 1927 in 1928 so v bližini gozdarske hiše, na bližnjem vrtu in v oddelkih 69 in 70 razobesili valilnice po eno na ha. V juliju 1928 je bilo 95% valilnic zasadenih. Pojavil se je

T. j. pravi Berlepsch, 70. zajamčeni primer, o katerih se več nanaša na sadovnjake. V l. 1910 je po poročilu učitelja Schätzela na Renskem grozdni sukač napadel vinograd. V zidni razpoklini je gnezdil sinični parček. V okrogu 50 m je kaj kmalu izginil mrčes. Strokovni učitelj Grimm poroča, da je mali zimski pedic (zmrzlika) znatno poškodoval nasad črešenj v občini Börstadt v pro-

Sl. 1.

borov pedic in v južnih oddelkih v 71 in 72 so že v zimi 1928-29 ugotovili 37 odn. 45 bub, v zavarovanih oddelkih 69 in 70 pa le 0.25 odnosno 2.5 bub (zapredkov) na 1 m². Glede na pretečo nevarnost so takoj v odd. 69 in 70 razobesili še daljne 4 a v odd. 60 in 59 po eno valilnico na 1 ha. V avgustu 1929 je bilo vse drevje do odd. 71 in 61 deloma še 60 na golo obgrizeno, a ono v odd. 70 in v sosesčini v okrogu 50 m od valilnic pa vse zeleno. Posekali so nekaj dreves in našli v odd. 71 ca. 5000 gosenic na enem drevesu, v zaščitenem odd. 70 pa le 50 šele zlezlih. Deloma je bilo drevje obgrizeno tudi v odd. 60, kjer so valilnice prepoznali in jih postavili. Debelo je začrtana na sliki meja, do katere je žrtje seglo. Leta 1921 je v revirju Eisenach (Thüringen) bukov prelec do golega obgrizel gozdni sestoj. Berlepschev zavarovani gozd v sredini je ostal nepoškodovan.

vinci Pfalz. Del nasada, ki je mejil na zavarovani gozd, je ostal nepoškodovan in dal poln pridelek. Znan je tudi primer, ko so l. 1909 kobilice na Madžarskem v velikih krdelih napadle polja in travnike ter povzročile ogromno škodo. Pojavili so se škorcji in poljske vrane v velikih jatah in v dobrih dveh tednih zajeli napad. Lani so v Banatu tudi škodljivci napravili na poljih neprecenljivo škodo. A kjer je bilo največ kobilic so se pojavile neštete štorklje in druge ptičje vrste ter pospravile velike množine škodljivcev.

Tudi v zdravstvenem oziru so nain ptice, zlasti lastovice zelo koristne. S pokončevanjem muh, mušic in komarjev zmanjšujejo nevarnost tropskih boleznih. Jastrebi uživajo pri zamorcih vzhodne Afrike zaščito, ker pospravljajo mrhovino.

Mnogo jih je še, ko zanikujejo koristnost ptic, sklicujoč se na škodo, ki jo povzročajo. Med dvomljivci nad koristjo ptic je bil tudi znani zoolog prof. Altum. Ko je pa l. 1898 imel priliko opazovati,

kako so kukavice, škorci in sinice zajezile razširitev prave epidemije po grizlici, je postal veren Tomaž in zvest zagovornik varstva ptic.

DALJE

OBISK V KELMORAJNSKI RADIO POSTAJI

Zdaj je tak čas, da ljudje strašno mnogo razpravljajo o radiu, k sreči brez vsakršnega tehničnega znanja. Udrihajo po skandaloznem programu, zabavljajo nad plačevanjem naročnine in si belijo poslednje lase s problemi uniformiranja, politiziranja in militariziranja radia. Samo za tehnično plat oddajanja

Po srečno prestanih prijavih, desetih stopnicah in tiho drsečih dvigalih, se mu slednjič vendar le posreči prodreti do nekoga, ki ima vpliv, strokovno znanje in vobče vse tiste redke lastnosti, ki so ponižnemu poslušalcu že poprej, po mikrofону tako zelo imponirale. Le nekaj vznemirja obiskovalca, namreč da se doslej še ni zgodilo nič nenavad-

Najpopularnejši gospod pri radiu: napovedovalec

se nihče ne zanima, dasi se podzavestno zmerom in zmerom divi iznajdljivosti postaje.

Baš v oddajnih poslopih lahko vidiš toliko neslutnih zanimivosti, da se kar ne moreš nastrmeti, in da ti vodnik ne more sproti utešiti radovednosti. Pa pri vsem tem ni treba spravljati na dan enciklopedije zapletenih tehniških procesov in pojavov, ker se da tudi brez tega marsikaj o radiu čisto razumljivo povedati.

Denimo, da se takle radovednež lepega dne, ko imajo pri radiu prav nujne posle in so obiskovalci posebno »dobrodošli«, osokoli in jo mahne naravnost v oddajno poslopje delat napoto.

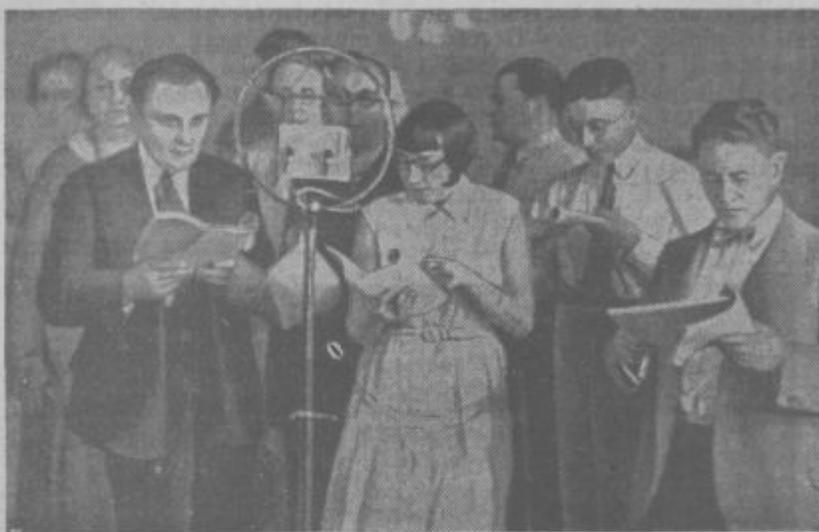
nega, nič izrednega, kar bi ob viru skrivnostnega radia najprvo pričakoval. Oddajno poslopje z vsemi številnimi dvoranami in hodniki se komaj razlikuje od drugih modernih uradnih palač. In vendar bije tukaj srce vsemočnega radia. Nekaj posebnega so samo napisi po hodnikih: »Mir — Vhod — Izhod — Čakalnica« — da, pa tisti mir in gluha tišina, ki veje od sten.

Obiskovalec se spusti svojemu ceteron nasproti v mehke naslanjač: »Recite no, tale vznemirjajoči mir...?«

»O, to je pri nas poglavitna stvar.« Preko debelo obložene mize zveni glas kakor iz zvočnika. »Takle pohleven mikrofoneček, je namreč dokaj občut-

Ijivejši za zvoke kakor človeško uho in ker je duša radia, se moramo pač ozirati nanj. Če pa se seveda bolj za ropot zanimate, pa izvolite obiskati naš

»Kaj bi mi lahko postregli z zvono- vi kelmorajnske stolnice?« Še ne mine cela minuta, pa že zdoni iz zvočnika mogočno zvonjenje, kakor o velikih

Iz studia se oddaja slušna igra.

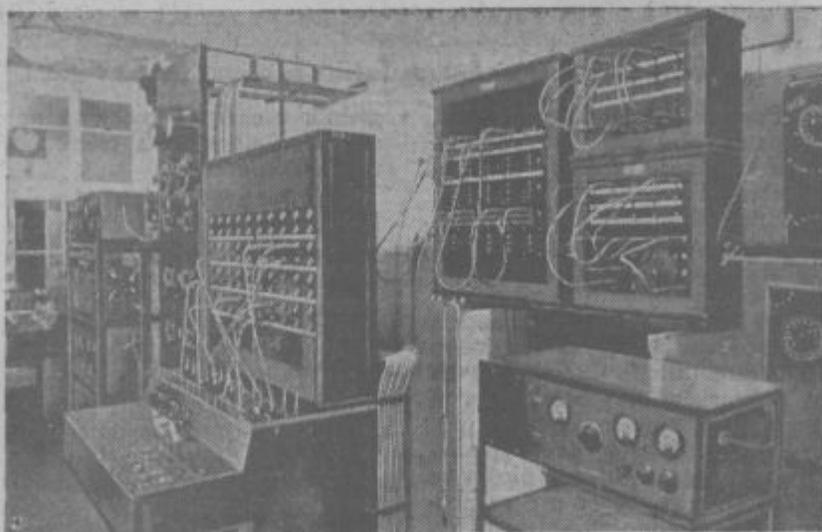
zvokovni arhiv. Tamkaj imamo ropot in nemir zmerom na zalogi.«

»Ropot na zalogi?«

»Da, zdaj smo že v stanu v lastni režiji loviti lokalno in svetovno kroniko na gramofonske plošče, ki jih potlej

praznikih. »Bržčas imate tule v omari vse pomembnejše zvoke in glasove?«

»Seveda, od oslovskega riganja, petketanja konjskih kopit, interviewov velikih »kanonov« pa do šumenja vode in besnenja nevihte. Režiserji v radiu

Prostor za ojačevalce mikrofonskih tokov

kakor knjige shranjujemo na policah. Danes imamo v arhivu že preko 1000 doma snetih plošč. Poglejte, tule so seznami, kaj vse imamo...«

nujno potrebujejo vse take reči. Ploščice so pri nas zvočne kulise. — Dajte mi no, gospodična, ploščo »Razgrajajoča publika v sportni palači!« Vsak me-

sec moramo kakih 5000 plošč tudi razposoditi.«

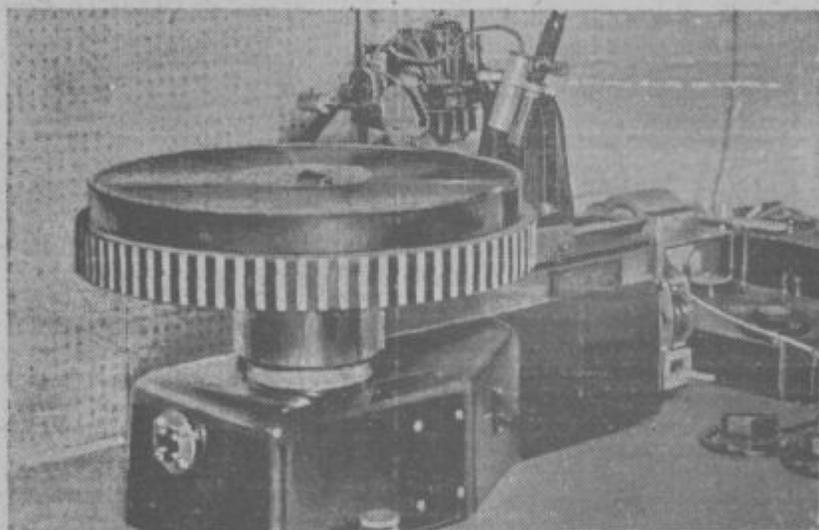
»Kako se pa prav za prav vrši prenos?«

»Stvar je precej slična, kakor pri navadnem sprejemanju. Če hočemo n. pr. prenašati železniško vožnjo v Drachensfels in jo hkrati registrirati na gramofonskih ploščah, potem si najprvo najamemo pri poštni upravi dva telefonska voda. Po enem se prevajajo k nam, v Kelmorajn zvoki, ki jih dojema mikrofona na prizorišču, drugi pa rabi za neposredno sporazumevanje med oddajnim poslopjem in režiserji pri mi-

ker plošče lahko tudi »mešate« med seboj?«

»Da, petje pri procesiji n. pr. lahko lepo podkrepimo s ploščo, na kateri je sneto zvonjenje. Je pa »mešanje« in »skladanje« plošč, tako zvana »fonomontaža« prav težavna reč. — Pa še nekaj: Take plošče so tudi velikega vzgojnega pomena. Denimo, da se neki umetnik ne pusti zlepa prepričati, kako napačno poje konec poslovilne scene. Njegovo petje snamemo na ploščo in zdaj se lahko sam prepriča o lastnem umotvoru.«

Sredi razgovora pozvoní telefon. Mo-

Aparat za snemanje plošč, na katerih se ohranijo važni dogodki

krofonu. Prvemu pravimo programski, drugemu pa signalni vod. Tu imamo na aparatu za snemanje plošč že pripravljeno primerno segreti voščeno ploščo. Ko se program prične, se plošča že vrti in igla pod lečo za stokratno povečavo začne rezati v mehki vosek tiste valovite riže, v katerih se hranijo od mikrofona prihajajoči zvoki. Krožnik, na katerem leži voščena plošča, se vrti točno z normalizirano brzino 78 obratov na minuto. V kratkem je plošča sneta in če program še ni končan, je treba pravočasno pripraviti drugo, da se snemanje ne prekine. Snete voščene plošče se lahko takoj »igrata«, le če gre za program trajnejše vrednosti, se pustijo njim narediti prave, črne gramofonske plošče, ki se ne izrabijo tako hitro kakor voščene.«

»Ali se ne da do s pomočjo plošč ustvarjati prav učinkoviti zvočni vtiski,

gočnik v carstvu zvoka se opraviči in se začne pogajati s telefonom zaradi nekkih konferenc.

»Vidite, pravkar me je poklicala redakcija za programe. Danes imamo sejo, na kateri se bo točno določil program za nekaj tednov naprej. Za točno in dobro oddajo je to nujno potrebno. Spričo socialno in versko tako silno mnogoličnega poslušalstva je treba kar najtaktnejše postopati in zato se mora program do skrajnosti vestno proučiti. Razen tega je treba najti neko ravnotežje glede na vele mestno in industrijsko prebivalstvo ter širokimi plastmi kmečkega ljudstva. Pri glasbenem in književnem delu sporeda je to laglje kakor pa pri predavanjih. Da bi boljše našli lepo kompromisno sredino, smo razdelili programsko redakcijo na štiri popolnoma samostojne decernate: I. gospodarsko socialni in pravni odsek,

2. literatura in duhovne vede, (ta odsek je odgovoren tudi za lahek, zabavni program), 3. pedagoški odsek, 4. narodopisje in krajepisje. Tudi odsek, ki skrbi za poročila, dela popolnoma samostojno.«

»Ali ima vsak odsek tudi lastno upravo?«

»Vsi so podrejeni enotni programski upravi. Tu je tudi velika knjižnica z vsemi publikacijami o radiofonski vedi in bogat arhiv, v katerem se shranjujejo kritike naših programov, izišle v vseh važnejših časopisih. Najboljše kritike in seveda tudi najkrepkejše »izlive« ponatiskujemo v lastnem domačem tedniku, da se sotrudniki lahko česa nauče.«

Čeprav je obiskovalec že pošteno preskusil potrpežljivost svojega vodnika, si vendar le še želi pogledati še malce za kulise radiofonije. Tudi radio ima namreč svoje kulise. Tudi tukaj pozna jo naglico in razburjenje pred začetkom, preden se »zastor dvigne«, poznajo sitnarenje režiserjev in tisto tipično »premiersko ozračje«.

Danes se sicer ne obeta nobena »velika predstava«, pač pa obiskovalec lahko prisostvuje skušnjam za najnovejšo slišno igro: Ni mnogo drugače kakor v gledališču. Med igralci šviga v vihrajočem plašču in z vihrajočo grivo režiser. V roki drži debel sveženj rokopisa in zmerom prekinja in zmerom izvona začenja kakor povsod. Studio, v katerem se vrši skušnja, je velik, toda skromen in obupno prazen; le po vseh kotih verno poslušajo mikrofoni. Ob strani je tesno zaprt režijski prostor, odkoder se vodi vse dejanje s pomočjo zvočnika mikrofona in signalnega zvončka.

So pa tu še druge sobe: za predavanja, debate, časovne znake itd. Vse je videti na moč preprosto in pregledno. »Ali ne uporabljate več zaves in zastorov po stenah in stropih kakor včasih?«

»Ni treba. Zdaj imamo o zvočnosti prostora že dokaj bogatejše izkušnje kakor spočetka, pa dosežemo naravnost in učinkovitejšo zvočne efekte zgolj s pravilnim oblikovanjem prostorov in z oblaganjem sten s primernim materialom (zlasti s celoteksom). Razen tega uporabljamo zmerom po več mikrofonov hkrati. Kadar igra naš velik orkester, postavimo za vsako skupino instrumentov poseben mikrofoni. Tamle, za tistim steklenim oknom v steni sedi tehnik s partituro v roki in

na mikrofonski mizici po potrebi retušira zvoke posameznih instrumentov. Vidite torej, da lahko muziko poljubno »požlahtnimo«. Samo poprej je treba natanko poznati vse zakone akustike.«

V tehničnih oddelkih si dajo opraviti s stroji in aparati številni ljudje v belih haljah. Mrtva teorija, ki si jo poprej mukoma tlačil v glavo, se tukaj spremeni v neposredno doživetje.

Zunaj, po hodnikih srečavaš znane obraze gospodov od radia, vmes pa hitre nervozni profesorji, predavatelji in postavajo igralci ter umetniki ekspresionističnega pogleda. — Ogromen obrat z obilico človeškega materiala, toda — kakor rečeno — povsod mir in tišina...

Zunaj oddajnega poslopja se ti začno vtiski počasi urejati v mogočno sliko radiofonije. In si med potjo zračunaš, kako poceni je vsa ta reč: Za dve marki na mesec (25 Din) lahko postaneš naročnik. Za ta denar dobiš dve slabi vstopnici v kino, čisto spredaj, ali pa lahko ves mesec poslušas radio! Dovolj vzroka za tehten premislek...

KAJ JE MIKROKLIMA?

Pod tem novim znanstvenim izrazom razumevamo nekatere otoke v splošnem za večja ozemlja veljavnem podnebnju. Često ima kaka dolina ali kak kraj popolnoma drugo podnebje nego vsa obdajajoča ga okolica. V tem primeru govorimo o mikroklimi ali malem podnebnju. Znano je, da ima celo vsako mravlišče svoje posebno podnebje in v tem primeru pač lahko z vso pravico govorimo o mikroklimi. To novo področje raziskovanja spada deloma v meteorologijo, deloma pa v medicino in se ga bosta morali v bodoče obe panogi lotiti prav resno, ker obeta celo vrsto novih izsledkov. Monakoški profesor Geiger je nedavno v svojem predavanju navedel mnogo zelo nazornih primerov za pomen mikroklim: Ako se ob vročem soncu vležemo na prisojno stran pobočja gore, imamo čisto drugo podnebje nego vlada isti čas na osončni strani iste gore. Kadar se božemo ogniti močnemu vetru, se nam je treba vležti med drevje in takoj smo v popolnem brezvetriju. Med vresiem vlada namreč popolnoma druga »mikroklima« brez vsakega vetra. Tudi po nenadni slani lahko naslednje jutro opazimo posamezna mesta, ki imajo svojo mikroklimo. Nekateri deli vrta so bolj opaheni, na drugih pa se slana skoroda ni prijelastlin. Tako ustvarja prav za prav ravno mikroklima življenjske pogoje za živali in rastline, v mnogih ozirih pa je važna tudi za človeka. Slednje ne velja samo za prebivalce podeželja, marveč tudi za meščane, saj je ugotovljeno, da imajo različni deli mesta med seboj različne vremenske pogoje.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

2. POGlavJE

PACI GRE NA DOLGO IN TEZAVNO POT

Slednjič smo le vstopili v vlak. V tovornem vagonu je ostal pri Paciju singaleški deček, ki sem ga vzel v službo do Kalkute. Sam sem se vozil spredaj v posebnem vozu, ker v Indiji so mešani vlaki, ki prevažajo potnike in tovor obenem, zelo pogosti.

Pacija je hudo premetavalo. Komaj smo se vozili nekaj ur, že je bil do krvi obtolčen po kolenih in tudi ledja so mu bila podpluta s krvjo.

Ko smo dospeli v kraje, kjer radi divjajo monsuni, se je pokazalo, da so se naše težave šele začele. Silne indske nevihte povzročijo običajno strašno škodo. Ko je naš vlak oral preko preplavljene pokrajine, me je neprestano mučila skrb, koliko časa se bomo še vozili, ko ne bo šlo več naprej. Progo so preplavljali potoki, reke in jezera in če bi nevihta trajala le še malo, je vse kazalo, da bomo morali obtičati.

Zla vest nas je dohitela 5 milj pred starodavnim mestom Madura, ki je bil prvi važnejši kraj, kjer smo se imeli ustaviti. Voda je izpodkopala železniški nasip tako, da je bila vsaka nadaljnja vožnja z vlakom nemogoča. Progovno osebje je že dospelo na kraj nesreče. Kmalu je bilo vse urejeno, da se potniki odpeljejo s čolni v Maduro, s tovorom pa ni bilo mogoče ničesar ukreniti. Rekli so mi, da bo trajalo najmanj še 12 dni, preden bi železnica mogla odpremiti mojega slona ter zaboje in kletke s pticami, ki sem jih tudi vozil s seboj v Kalkuto. Tako mi je preostajal samo en izhod, namreč da spravim žival v Maduro sam. Če bi čakal 12 dni, bi si svoje načrte popolnoma pokvaril, ker se mi je silno mudilo v Ameriko z zbirko, ki sem jo imel v vlaku in z veliko množico drugih živali, ki sem jih že zbral v Kalkuti in Singaporu.

Hitro sem polovil nekaj domačinov, ki so kar mrgoleli na splavih in v enostavnih iz enega kosa debela izdolbenih čolnih okrog vlaka. Sporazumel sem se z enim teh brodarjev, ki se mi je zdel še nekako pošten, da bo odpeljal moje živali v kletkah do onega mesta proti Maduri, do koder bi se moglo veslati. Nato sem najel gručo kulijev ter jim naročil, naj takoj zlože močno in široko leseno brv. Sklenil sem namreč, da s Pacijem plavam preko poplavljenega pokrajine. Prav za prav edini izhod, ki mi je še ostal, če nisem hotel ostati s svojim živim tovorom skoraj dva tedna prikovan na mestu. Brv pa naj bi mi služila, da spravim slona iz vagona na nasip, ker ni bilo najti nobene deske v vozu samem.

Paci, kateremu se je pot iz voza zdela nevarna, je postal zelo neubogljiv in trmast, kar sicer niso bile njegove slabe lastnosti. Neznana in neprijetna okolica sta ga preplašili in bilo je treba mnogo prigovarjanja, preden smo ga polagoma spravili na visečo leseno brv, vendar se nam je stvar slednjič le posrečila.

Končno je žival stala na tleh ob vlaku. Naša naslednja naloga je bila, nagnati ga v valovje poplavljenega ozemlja, ki se je na široko razprostiralo pred nami. Tudi to mi je uspelo po celi uri prigovarjanja in psovka, pri čemer sem imel dokaj prav tesnobnih trenutkov. Paci je bil namreč močno prestrašen in slon je sposoben za vse mogoče nevarne podvige, kadar je v oblasti strahu.

Najel sem šest čolnov, v katerih so sedeli po trije domačini, ter jim naročil, da počasi veslajo ob plavajočem slonu, tako da ga stalno obdržijo v pravi smeri. Sam sem sedel v čoln in vodil dela. V začetku smo imeli še srečo in kakih sto metrov se je Paci držal smeri, ki smo mu jo določili. Ne-

nadoma pa se je hipoma obrnil in odplaval navzdol. Bil je v nevarnosti, da zalde v močno strujo, ki bi ga gotovo odnesla. Z nekaj močnimi sunki se nam je oddaljil in zastaviti smo morali vso moč v vesla, da smo ga dohiteeli. Tu nam je nato uspelo obrniti ga spet v pravo smer, med tem ko je že po nepotrebnem preplaval četrtil milje; obdržali smo ga v tej smeri brez daljnjih težav, dokler ni zadel z

zveri je namreč prav tako važno, da zna pravilno postopati z domačini, kakor da pozna živali, ki jih zbira.

Slednjič smo le dospeli v Maduro. Svoj tovor sem naložil na mešani vlak, ki so ga v naglici sestavili na postaji, da prevzame potnike in blago, ki so obtičali na progih. Ko so bili moji zaboji in kletke zloženi, sem utovoril Pacija v železen voz ter mu povezal prve in zadnje noge. Spet je kazal

Frank Buck pripravlja svojega Pacija na težavno pot

nogami ob kopno, kar je bilo oddaljeno nekaj preko milje od mesta, kjer smo ga spustili v vodo.

Odtod smo imeli še tri milje hoda v Maduro. Kuliji so vrgli preko rame moje zaboje in kletke, mali singaleški sluga pa je vodil slona. Gotovo ni še nikdar poprej korakala čudovitejša karavana ta žalosten konec poti do kolodvora v Maduri.

Polovico poti smo se ugrezali do gležnjev v blato, na nekih mestih smo morali bresti vodo celo preko kolien, pri tem pa neprestano paziti na naš dragocen tovor. Nosači so se večkrat opotekli in neprestano sem jih moral bodriti, da mi niso ušli. Pri občevanju s to čudovito družbo so mi zelo dobro prišle izkušnje z domačini, ki sem se jih nabral v teku dolgih let svojega bivanja v Indiji. Za lovca na divje

znake izredno slabe volje, ko smo med sunki voza ponovno načeli pot v Kalkuto. Sonce je neznošno pripekalo in žival je silno trpela od vročine. Največ, kar sem lahko zanjo napravil, je bilo, da sem ukazal singaleškemu hlapcu, ki je skrbel za slona, naj ga poliva z vodo na vsakem kolodvoru. To mu je sicer malo pomagalo, ni mu pa prineslo zadostne olajšave.

Ko smo po treh dneh nevzdržne vožnje le prispeli v Kalkuto, sem začutil največje olajšanje, ki sem ga kdaj poznal v življenju. Tam sem poiskal svojega glavnega zastopnika Lal Behudarja. Z njim sva nato pridala moji ceylonski zbirki še zbirko s Kalkute, katero je Lal nadzoroval in vse skupaj sva potem odpremila v Singapore, kamor je došel moj tovor brez vsake nesreče. To me je tem bolj za-

čudilo, ker je bil vmes tudi moj slon Paci, ki je imel smolo, kjer se je le pokazal.

Iz Singapora sem nato brzojavno uredil, da se ukrcam na parnik »President Cleveland« v Hong Kongu. Želel sem se voziti baš s to ladjo, ker je bil njen poveljnik kapitan George Yardley po vsem vzhodu dobro znan mornar, moj star prijatelj. Poleg nje ga sem imel še enega dobrega prijatelja na krovu, in sicer Billa Morrisa. Vedel sem, da bosta moj tovor skrbno naložila, poiskala dobro mesto na ladji in tudi drugače v vsakem oziru skrbela zame.

Iz Singapora v Hong Kong sem s svojo veliko zbirko odpotoval na parniku »Lake Falk«, tovorni ladji one vrste, ki jo na vzhodu imenujejo »zbi-ralec«. Njeno opravilo je, pobirati tovor po malih lukah Indskega morja ter ga odpeljati v Hong Kong, kjer ga potem ukrcajo na velike prekomorske poštno in tovarne parnike, namenjene v Ameriko. Lal me je spremljal na poti in požrtvovalno skrbel ves čas za mojo zbirko.

Pri tem mi je počasnost naše ladje zadajala velike skrbi. Plula je komaj z brzino osmih milj na uro, zaradi česar bi se mi lahko zgodilo, da bi za-

mudil parnik »President Cleveland«. S tem bi mi spet nastali veliki stroški in nove nevšečnosti.

Spojil sem se brezzično s Clevelandom in točno povedal kapitanu Yardleyu mesto, kjer je zdaj naša ladja, ter mu istočasno naznačil tudi brzino, s katero plovemo. Yardley je brzojavno odgovoril kapitanu na Falku, naj požene ladjo z največjo brzino, ki jo zmore. Kapitan, ki je moj položaj dobro razumel, je na to tudi blagohotno pristal.

Kmalu nato me je Yardley brzojavno obvestil, da bi lahko čakal na mene v Hong Kongu najkasneje do dveh popoldne onega dne, ko bi parnik po urniku moral oditi. Do tedaj so mi manjkali še trije dnevi. Za mene bi zadržal ladjo za celo uro v luki.

Naša ladja je zavila v vhod hong-konskega zaliva ob četrta na tri popoldne, torej 15 minut kasneje, kakor mi je bila določena skrajna ura. Stal sem na poveljniškem mostu in z daljnogledom iskal »Presidenta Clevelanda« po luki. Ko se je naš brod približeval obali, sem ga ugledal. Videl sem, kako so na njem pravkar spuščali vrvi in čul sem piskanje sirene.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

JANUARSKO JUTRO V PARKU

RDECI IN ZELENI SNEG

Ce hočemo označiti najčistejšo belino, pravimo, da je bela kot sneg. Belo se leskeče v bledem zimskem soncu s snegom pokrita polja in travniki, drevesa in hiše. Tej čisti belini pa je v razni luči sem in tja primešanega nekaj lahnega, modrika-stega bleska, in tudi sence, ki se vlečejo po snegu, se izpreminjajo v modro. Ker smatramo sneg za najbolj bel, si pač ne moremo misliti, da bi bil kdaj drugačne barve. In vendar!

L. 1760 je veliki alpski raziskovalec Saussure na najvišjih snežnih poljanah v Alpah nenadoma zadel na živordeče krpe, kakršnih v snegu še ni videl nikoli. Čudno se mu je zdelo, da je našel te rdeče madeže samo na mestih, kjer se sneg ni stajal nikoli, torej na tkiv. večnem snegu. Po preiskavi čudne pojave je bil mnenja, da more ta rdeča barva izvirati le od rudninskega prahu. Pozneje se je že prepričal, da je ta prevleka najbrže rastlinskega izvora. Naravoslovec Vogt je bil naziranja, da povzročajo rdečo barvo na snegu prav majhne močelke. Ramond, je našel rdeči sneg (tudi krvavi sneg ali alpsko rdečico) na lednih in snežnih poljanah v Pirenejih, Martins pa na Grumantih. Na Norveškem ga je opazoval rastlinslovec Kjellmann. L. 1818 je ta čudna slika presenetila kapitana Róssa na Grenlandu. Ko je na svoji poti v severno Ameriko objadral rtič York, je videl snežne bregove na obali v livi karmoisinasti rdeči barvi in jih je zato kar imenoval »Crimson Cliffs«, to je karmoisinaste čeri.

Kdo je torej ono bitje, ki pobarva belo snežno ploskev do 50mm globoko s čudno rdečo barvo? In zakaj se zmerom pokaže takrat, ko se začne sneg taliti? To je snežna alga, neznamna in samo z drobnogledom opazna alga. Dokler je sneg trd in pomrzel, počivajo njene celice. Ko pa postanejo sončni žarki v kratkem polarnem ali planinskem poletju toplejši, se oživijo nanovo. Zdaj se širijo in rastejo ter skrbijo, da ne izumrjejo. Profesor Nordenskjöld pripisuje tem majhnim organizmom vpliv, da se sneg hitreje tali, in sicer zato, ker sprejemajo mesta, ki so jih alge pobarvale temnejše, več toplotnih žarkov. Alga potrebuje taleči sneg za svoj razvoj, sneg pa se spet zaradi nje hitreje tali!

Odkod pa dobiva ta neznatni rastlinski stvor hrano, brez katere pač ne more živeti nobeno živo bitje? Iz snega gotovo ne! Zato skrbi veter, ki prinaša na snežne poljane ovetni prah maloštevilnih planinskih ali severnih cvetic; z njimi prilete tudi neznatne žuželke in razne druge »re strohnele in posušene tvarine. Saj te drobne alge ne potrebujejo mnogo; morda jim je treba še manj kot sorodnim algam v krvavem dežju. Te alge bivajo v deževnici, ki jo v majhnih izdolbinah in po kamenju pobarvajo rjavo ali rdečkasto. V srednjem veku so morali nekateri zaradi krvavega dežja mnogo trpeti. Lastnike posestev, kjer so se

pokazale takšne pojave, so kar obdolžili čarovništva in jih z mukami spravili na oni svet. Krvavi dež sta poznala »klasika Livij in Plinij, ki sta pisala o tekočih in sluzastih rdečih gmotah, ki so na tleh puščale »krvave« madeže. (Glej »Ribnati dež«, Zis knjiga 12, str. 34.)

Alga v krvavem dežju živi mnogo enostavnejše in lažje kot zdaj rdeča, zdaj zelena snežna alga. Morda je največje čudo v naravi, da se lahko visoko v severnih pokrajinah, kjer vladata večen led in mraz, vzdržuje tako neznatno rastlinsko življenje. V krajih, kjer človek ne more živeti brez zaščite raznih kulturnih pridobitev, tamkaj živi, raste in se množi majhna in nežna alga. Povrh pa daje tej prostrani samotni večnobeli pokrajini še nekaj barvaste lepote! Zato je s poetičnim nazivom ne imenujejo zaman »cvetke v snegu«.

(Po E. Seegerju v Kielu)

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

DRŽAVA MED RUSIJO IN KITAJSKO

Neka ameriška znanstvena odprava je odkrila v puščavi Gobi jajca predzgodovinskih dinosavrov in ostanke teh ogromnih živali, o čemer je poročal lani naš obzorik. Odprava je našla tudi ostanke pračlo-

veka, ki kaže počasen razvoj človeškega plemena pred nešteti tisočletji. Znanstveniki so upali, da bodo našli v tej samotni puščavi zibel človeštva, kajti Osrednja Azija spada med ona redka ozemlja na zemlji, ki jih niso nikoli zamakali morski valovi!

Puščava Gobi leži na južnem koncu vnanje Mongolije ali Tanu Tuve. Rumeni prebivalci te dežele tvorijo samostojno vmesno državo med Kitajsko na vzhodu in Rusijo na severu in zapadu. (Glej »Narodna republika Tuva« Zis knjiga VII., str. 509.) Na znamki je zemljevid te dežele. Znamka je bila izdana 1927, ko je stopila Tuva prvič v poštno zgodovino.

ZMOTE, KI SE NE DAJO IZTREBITI

Svoboda, enakost, bratstvo

Ena izmed najtrdovratnejših zgodovinskih zmot je ona, ki pripisuje gornje geslo francoski revoluciji iz l. 1789, kot nekak program vsega prevratnega gibanja. V resnici pa francoska revolucija sploh ni imela nikakega splošno običajnega gesla. Klic »svoboda, enakost, bratstvo« se je pojavil šele dve leti po začetku revolucije, t. s. 29. junija l. 1791., ko je neki klub zahteval, naj ima narodna straža na prsih medenast ščitke s tem napisom. Zopet dve leti kasneje, 29. junija 1793., je vlada ukazala meščanom v Parizu, naj si na svoje hiše omislijo napis »svoboda, enakost, bratstvo ali smrt«. S tem se je geslo še bolj razširilo med ljudstvo. Toda šele v dobi druge republike (1848—1852) je geslo dobilo uradni značaj, seveda so pri tem izpustili smrt. Potemtakem je prišlo geslo do splošne uporabe skoraj stoletje po veliki revoluciji, da si nam je skoraj neumljivo, da bi uporniške množice ne bile šle v boj proti nasilju ravno s tem primernim bojnim klicem.

KOMEDIJA ZIVLJENJA

Da bi le nesolidni ljudje ne napravljali na solidne takšnega vtiska! Še nesolidni bi bili bolj solidni.

Kot otrokom se nam zdijo vsi odrasli — gore. Čim starejši smo, tem bolj spoznavamo, da so mnogi samo grliči, nekateri pa nitj to.

Marsikdo ne greši samo zaradi tega, ker se mu zdi, da je za greh prešibek.

Preveč skušenj ubija fantazijo.

Dobro vedenje je uniforma ožkanega človeka.

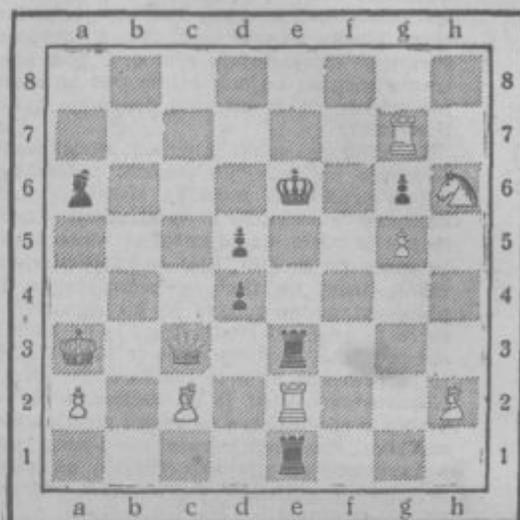

COLLENS: ZASNEŽENA VAS

SAH

PROBLEM 1.

E. Feschini.

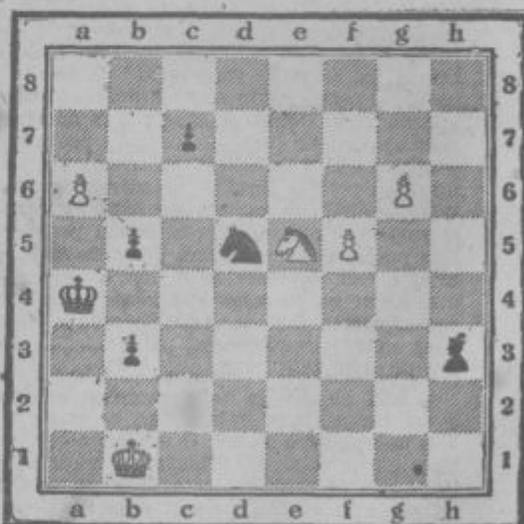

Mat v 2 potezah

PROBLEM 2.

H. Rinck

Prvi natis.

Beli na potezi dobi,

